

Vlaams
Parlement

ingediend op **536** (2020-2021) – Nr. 11
6 januari 2021 (2020-2021)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering
van het Vlaamse Coronabeleid
uitgebracht door Koen Daniëls, Loes Vandromme en Hannelore Goeman

over de evaluatie en verdere uitvoering
van het Vlaamse coronabeleid
in het beleidsdomein Onderwijs en Vorming:
vakbonden, zomerscholen en studenten

Samenstelling van de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid:

Voorzitter: Björn Rzoska.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Marius Meremans, Wilfried Vandaele, Karl Vanlouwe;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Jo Brouns, Loes Vandromme;
Freya Saeys, Willem-Frederik Schiltz;
Elisabeth Meuleman, Björn Rzoska;
Hannes Anaf.

Plaatsvervangers:

Andries Gryffroy, Kathleen Krekels, Bert Maertens, Lorin Parys, Tine van der Vloet;
Yves Buysse, Immanuel De Reuse, Stefaan Sintobin;
Katrien Schryvers, Peter Van Rompuy;
Sihame El Kaouakibi, Maurits Vande Reyde;
Johan Danen, Jeremie Vaneeckhout;
Hannelore Goeman.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Documenten in het dossier:

536 (2020-2021) – Nr. 1 t.e.m. 10: Verslagen van de hoorzitting

INHOUD

I.	Uiteenzetting door Marianne Coopman, algemeen secretaris COV, Koen Van Kerkhoven, secretaris-generaal COC, Nancy Libert, algemeen secretaris ACOD Onderwijs, en Marnix Heyndrickx, voorzitter VSOA	
	Onderwijs.....	5
	1. Ervaringen	5
	1.1. Onderwijs is deel van de samenleving.....	5
	1.2. Onderwijs organiseren	6
	1.3. Infrastructuur en uitrusting	6
	1.4. Beschermingsmateriaal	7
	1.5. Telewerk waar mogelijk	7
	1.6. Lerarentekort.....	7
	1.7. Basisonderwijs	8
	1.8. Buitengewoon onderwijs	8
	1.9. Deeltijds kunstonderwijs, volwassenenonderwijs, centra voor basiseducatie en internaten	8
	1.10. Secundair onderwijs	8
	2. Organisatie met draaiboeken en scenario's.....	9
	2.1. Kleurencodes.....	9
	2.2. Draaiboeken	10
	2.3. Autonomie versus doortastendheid	10
	2.4. Gevoel van veiligheid	11
	3. (Sociaal) overleg.....	11
	4. Communicatie.....	12
II.	Vragen van de leden.....	12
	1. Vragen van Kim De Witte	12
	2. Vragen van Koen Daniëls	13
	3. Vragen van Jan Laeremans.....	14
	4. Vragen van Jo Brouns.....	14
	5. Vragen van Sihame El Kaouakibi	15
	6. Vragen van Elisabeth Meuleman.....	16
	7. Vragen van Hannelore Goeman.....	16
	8. Vragen van Loes Vandromme	18
	9. Vragen van Johan Danen	19
III.	Antwoorden namens de vakbonden	19
IV.	Uiteenzetting door Pieter Verachtert, projectcoördinator onderzoek Vlaamse zomerscholen, Thomas Morehogeschool.....	23
	1. Context.....	23
	2. Onderzoeksopzet en respons	23
	3. Resultaten.....	24
	4. Beleidsaanbevelingen	27

V.	Vragen van de leden.....	28
	1. Vragen van Koen Daniëls	28
	2. Vragen van Roosmarijn Beckers.....	28
	3. Vragen van Loes Vandromme	29
	4. Vragen van Sihame El Kaouakibi.....	30
	5. Vragen van Elisabeth Meuleman.....	31
	6. Vragen van Hannelore Goeman.....	32
	7. Vragen van Jos D’Haese.....	32
	8. Vragen van Jo Brouns.....	33
VI.	Antwoorden van Pieter Verachtert	33
VII.	Uiteenzetting door Dylan Couck, bestuurder Onderwijs, en Sander Vanmaercke, bestuurder Sociale Zaken, Vlaamse Vereniging van Studenten	36
	1. Het coronabeleid voor studenten.....	36
	2. Is er beleid gevoerd?	37
	3. Uitgangspunten.....	37
	4. Sterke punten van het coronabeleid	38
	5. Zwakke punten van het coronabeleid	39
	6. Mentaal welzijn: uitgangspunten	41
	7. Zorgwekkende cijfers.....	41
	8. Kwetsbare groepen	41
	9. Oplossingen.....	41
	9.1. Sociaal netwerk	42
	9.2. Laagdrempelige hulp	42
	9.3. Communicatie.....	42
	9.4. Noodfonds.....	43
VIII.	Vragen van de leden.....	43
	1. Vragen van Kristof Slagmulder.....	43
	2. Vragen van Brecht Warnez	44
	3. Vragen van Sihame El Kaouakibi	45
	4. Vragen van Hannelore Goeman.....	45
	5. Vragen van Johan Danen	47
	6. Vragen van Jos D’Haese.....	47
	7. Vragen van Koen Daniëls	48
IX.	Antwoorden van Dylan Couck en Sander Vanmaercke.....	48
	Gebruikte afkortingen	54
	Bijlagen: zie de dossierpagina van dit document op www.vlaamsparlement.be	

Op maandag 30 november 2020 hield de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid een hoorzitting over de evaluatie en verdere uitvoering van het Vlaamse coronabeleid in het beleidsdomein Onderwijs en Vorming: vakbonden, zomerscholen en studenten. De sprekers waren:

- Koen Van Kerkhoven, secretaris-generaal COC;
- Marianne Coopman, algemeen secretaris COV;
- Nancy Libert, algemeen secretaris ACOD Onderwijs;
- Marnix Heyndrickx, voorzitter VSOA Onderwijs;
- Pieter Verachtert, projectcoördinator onderzoek Vlaamse zomerscholen, Thomas Morehogeschool;
- Dylan Couck, bestuurder Onderwijs, Vlaamse Vereniging van Studenten;
- Sander Vanmaercke, bestuurder Sociale Zaken, Vlaamse Vereniging van Studenten.

De presentaties van de sprekers zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

Het Uitgebreid Bureau van 27 mei 2020 besliste een themadebat te houden, conform artikel 78 van het Reglement, met het oog op de evaluatie van het Vlaamse coronabeleid en het uitzetten van een postcoronatraject. Om dit themadebat voor te bereiden, werd de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid opgericht. Deze commissie ad hoc zal een maatschappelijke beleidsnota opstellen die, naast de probleemstelling, een langetermijnvisie inhoudt en verduidelijkt wat men er in de lopende zittingsperiode aan wil doen, na hoorzittingen met experts en vertegenwoordigers van de diverse betrokken sectoren. Met het themadebat wordt beoogd om enerzijds een evaluatie op te maken van de voorbije coronacrisisperiode, met als bedoeling hieruit de nodige lessen te trekken voor de toekomst, en anderzijds een eerste aanzet te geven voor een postcoronatraject.

(Deze commissievergadering werd als videoconferentie georganiseerd.)

I. Uiteenzetting door Marianne Coopman, algemeen secretaris COV, Koen Van Kerkhoven, secretaris-generaal COC, Nancy Libert, algemeen secretaris ACOD Onderwijs, en Marnix Heyndrickx, voorzitter VSOA Onderwijs

1. Ervaringen

1.1. Onderwijs is deel van de samenleving

Marianne Coopman is blij dat het gemeenschappelijk vakbondsfront een aantal accenten kan leggen over de voorbije coronacrisis en adviezen kan geven voor de toekomst. De volledige presentatie is door de vakbonden gezamenlijk opgemaakt.

De spreker benadrukt dat de vakbonden zeer trots zijn op het werk dat heel veel personeelsleden in zeer moeilijke omstandigheden hebben verricht. Dankzij 170.000 personeelsleden hebben 1,2 miljoen leerlingen in 4000 instellingen nog altijd onderwijs gehad van een hoog niveau. Er waren zeer veel contexten, belangen en spreidstanden te overbruggen.

Uit de crisis is gebleken dat onderwijs een essentiële sector is. Onderwijs is een schakel in de maatschappij. Men ziet in het onderwijs de pijn van vele sectoren die op dit moment niet kunnen functioneren of waar heel veel technisch werklozen zijn. De armoede komt via de gezinnen van de leerkrachten en de kinderen binnen in de klas. De vakbonden zullen samen moeten nadenken over de heropbouw van de maatschappij na deze crisis.

Het is logisch dat het onderwijs als essentieel en cruciaal wordt beschouwd, want samen met zorg en veiligheid moet het in moeilijke en gevaarlijke omstandigheden overeind kunnen blijven. Het is ook belangrijk dat als er geen crisissituatie is, een cruciale sector voldoende gesterkt en gesteund kan functioneren. Hoe sterker een sector uitgebouwd is en ondersteund wordt, hoe sterker die ook in een crisis overeind kan blijven. Voor onderwijs is er absoluut nog een weg te gaan om toekomstbestendig te blijven.

Heel belangrijk voor het onderwijs is om met zeer veel partners te kunnen samenwerken. De uitspraak 'onderwijs staat niet alleen en kan het niet alleen' wil zeggen dat men goede afspraken nodig heeft met Welzijn en met de gemeenten met betrekking tot hun flankerend beleid inzake gelijke kansen. De schaalomvang van onderwijs maakt dat er afspraken moeten zijn met vervoer, veiligheid, opvang en onderhoud, wat in deze crisis nog maar eens duidelijk gebleken is.

1.2. Onderwijs organiseren

In het verloop van de crisis zijn er twee grote blokken te onderscheiden. In de periode voor de zomervakantie van 2020 heeft men voornamelijk ingezet op het creëren van afstandsonderwijs en onderwijs voor zoveel mogelijk leerlingen, voornamelijk vanuit het principe van gelijke kansen. Men richtte zich daarom vooral op leerstof herhalen en zette de eerste stappen in preteaching. Men werd overvallen door deze situatie. Er waren heel veel onduidelijkheden en grote zorgen over de veiligheid en de organisatie. Men kon ook geen inschatting maken van de duurtijd van de crisissituatie. Bij iedereen was er het duidelijke besef dat men de leerlingen niet aan hun lot kon overlaten. Er zijn ontzettend veel vormen van afstandsonderwijs ontstaan. In het basisonderwijs was dat breng-aan-huisonderwijs, in het secundair onderwijs en het volwassenenonderwijs trachtte men op verschillende manieren digitaal te werken met de leerlingen.

Vanaf het begin van het schooljaar 2020-2021 is het afstandsonderwijs verder uitgebreid. De vakbonden vinden de mogelijkheid van afstandsonderwijs op zich positief, maar er moet wel degelijk een debat worden gevoerd over de voortzetting van afstandsonderwijs want er is nood aan professionalisering van het personeel, en aan middelen en infrastructuur. Onvoldoende professionalisering zorgt voor een niet-effectieve aanwending van het afstandsonderwijs en bijkomende werkdruk, en kan leiden tot uitval van personeelsleden. Daar zijn de vakbonden zeer bezorgd over.

Als men bekijkt hoeveel middelen een school krijgt, zowel voor de uitbouw als voor de omkadering, dan weet iedereen dat er moet worden geïnvesteerd om digitaal onderwijs en afstandsonderwijs in de toekomst vorm te geven. De vakbonden zijn klaar om het debat te voeren. Dat zal ook over praktische dingen gaan zoals de positie van de leraar, de evaluatie en het maximaal bereiken van alle leerlingen.

1.3. Infrastructuur en uitrusting

In het onderwijs waren er ook problemen inzake infrastructuur en uitrusting. Een aantal sectoren, bijvoorbeeld het basisonderwijs, lijdt aan een jarenlange onderfinanciering. Een aantal noden is extreem zichtbaar geworden. Door het toenemende leerlingenaantal en de capaciteitsproblemen kan men zeggen dat er een tekort is aan oppervlakte. Het gaat bijvoorbeeld over voldoende speelruimte, voldoende overdekte ruimten en voldoende grote lokalen, of over krappe in- en uitgangen en krappe klassen. Om het groeiende aantal leerlingen op te vangen, heeft men in heel wat scholen de personeelskamers opgegeven, hoewel die essentieel zijn om goed onderwijs te organiseren. Er is ook de ventilatieproblematiek. Ventilatie speelt een essentiële rol voor het welzijn en de gezondheid, zowel voor de leerlingen als de leerkrachten. Er is nog een lange weg te gaan op het vlak van infrastructuur en uitrusting, en bijkomende investeringen zijn nodig.

1.4. Beschermingsmateriaal

De vakbonden vestigen ook de aandacht op het beschermingsmateriaal voor het personeel. Bij aanvang van de crisis werd het beschermingsmateriaal niet tijdig en onvoldoende aangeleverd. Vooral in het buitengewoon onderwijs en in de CLB's was dat problematisch omdat het personeel onbeschermd in een zorgomgeving aan het werk moest gaan. Ondertussen is er wel voldoende beschermingsmateriaal aanwezig en zijn er afspraken gemaakt over voldoende budgetten. Toch stellen de vakbonden vast dat er nog schoolbesturen zijn die te weinig investeren in de veiligheid van hun personeelsleden. Dat kan zijn omdat men te zuinig omspringt met mondkmaskers terwijl er bijkomende werkingsmiddelen zijn. Acht uur lesgeven met eenzelfde mondkmasker is geen gezonde situatie. Ook met het onderhoud van de klaslokalen en de omgevingen waar leerkrachten en leerlingen zich begeven, zijn er problemen. Heel veel scholen hebben beperkt schoonmaakpersoneel, 's morgens en 's avonds. Maar als men verschillende groepen leerlingen kruist, is het belangrijk dat er afspraken zijn over hygiëneonderhoudende maatregelen tijdens de dag. Bijkomend is er uitval bij het schoonmaakpersoneel. Ondanks de bijkomende budgetten, wordt dat personeel niet altijd op tijd vervangen. Om een veilige omgeving te creëren, is hygiëne essentieel.

1.5. Telewerk waar mogelijk

De federale overheid heeft duidelijk gevraagd om telewerk te organiseren waar mogelijk. In het onderwijs werd deze regel niet volledig toegepast voor het ondersteunend personeel. In een school zijn er naast lesgeven ook nog een aantal andere taken zoals klassenraden en andere vergaderingen, waar men met volwassenen onder elkaar in één ruimte zit. Ondanks de federale beslissingen ziet men nog op te veel plaatsen dat er niet wordt overgeschakeld op vergaderingen op afstand. Men vraagt dat die federale maatregelen ook in het onderwijs zo worden georganiseerd dat de personeelsleden veilig kunnen samenwerken.

1.6. Lerarentekort

Een volgend aandachtspunt is het lerarentekort, dat sinds enige tijd manifest aanwezig is. Het gevolg daarvan is dat wanneer er te veel leraren afwezig zijn, zij niet kunnen worden vervangen. In het verleden kon men daar vaak creatief mee omgaan en werden klasgroepen bij elkaar gezet, wat natuurlijk tot verzwaring van de werkdruk leidt en wat de vakbond ook niet de juiste situatie vindt voor de leerkrachten en de leerlingen, maar nu komt daar het veiligheidsaspect bovenop.

Als er te weinig personeel is of personeel niet kan worden vervangen, dan blijft er nog één mogelijkheid over, namelijk de school sluiten. Het lerarentekort doet deze crisis extra zwaar aanvoelen en de gevolgen voor de leerlingen zijn extra ingrijpend. Men moet de komende periode absoluut inzetten op het lerarentekort. Door het lerarentekort kunnen niet alle vakken of leergebieden gegarandeerd worden. Leergebieden worden bijvoorbeeld samengevoegd of leermeesters krijgen andere opdrachten. Ook de omkaderende ondersteuning, zoals kinderverzorging, kan maar ten dele worden uitgevoerd. Alles komt onder druk te staan om zoveel mogelijk de kernopdracht van onderwijs waar te maken. Alles wat in de rand zit, wordt stelselmatig afgebouwd. Daarover maken de vakbonden zich zorgen. Het lerarentekort moet absoluut op korte termijn worden aangepakt.

De onderwijsvakbonden staan zeer positief tegenover het feit dat er extra middelen en mogelijkheden zijn om de vervangingen te kunnen doen. Men wil dat ten gronde evalueren. Men heeft heel lang aangedrongen op die middelen, en men wil kijken of dit voldoende is en welke gevolgen er nog zijn voor de toekomst.

1.7. Basisonderwijs

In het basisonderwijs is snel – nog tijdens het schooljaar 2019-2020 – de evolutie gekomen naar het algemeen openhouden van de scholen. Dit neemt niet weg dat er bij het personeel nog heel wat angst bestaat. Zo is er de aanslepende argwaan voor het risico op besmetting via jonge kinderen. Men hoort in de pers verschillende toelichtingen over onderzoeken en recent was er nog een debat over de mondmaskers. Dit kan leiden tot angst voor lesgeven, ook in het basisonderwijs. Bovendien is er nog heel veel bewegingskruising rond een school: ouders die passeren langs de school, of gezinnen die het niet zo nauw nemen met vakanties en bijeenkomsten. Al die verhalen komen met de kinderen in de klas, wat de angst versterkt.

De werkdruk is sinds de start van de crisis, maar daarvoor ook al, erg hoog in de personeelsploegen. De historische onderfinanciering van het basisonderwijs speelt daarin een rol. Men moet een driesporenbeleid volgen, namelijk inzetten op werkingsmiddelen, de omkadering van de kernopdracht versterken en de organisatie van het basisonderwijs versterken. Dat, in combinatie met het lerarentekort en de kleinschaligheid van vele basisscholen, maakt het ontzettend zwaar voor directies en personeelsploegen om het basisonderwijs optimaal draaiende te houden, hoewel er keihard wordt gewerkt. Verder is er de laatste jaren ook de toegenomen zorgzwaarte door de verdere uitrol van het M-decreet en de toenemende diversiteit.

1.8. Buitengewoon onderwijs

Het buitengewoon onderwijs heeft bijzonder hard en creatief moeten werken. Het heeft zeer specifieke contexten en problematieken. Voor deze sector stonden er te weinig maatregelen in de draaiboeken en bij het nemen van beslissingen kwamen zij steeds achteraan. Dit zette zeer zware druk op een sector met heel veel kwetsbare kinderen en gezinnen.

De vakbonden vragen voor deze sector aandacht voor het busvervoer. In normale tijden zijn er al onaanvaardbare rittijden, onaanvaardbaar voor de leerlingen die te lang in de bus zitten en voor het personeel dat hen moet begeleiden. Er is heel creatief naar een oplossing gezocht opdat leerlingen van het buitengewoon onderwijs toch op school zouden geraken. Dat was ontzettend complex. Om het buitengewoon onderwijs in de toekomst sterker te maken, vragen de vakbonden een investering in het busvervoer, en dat dat busvervoer grondig wordt bekeken.

1.9. Deeltijds kunstonderwijs, volwassenenonderwijs, centra voor basiseducatie en internaten

Koen Van Kerkhoven wijst op vier sectoren die bij aanvang van de crisis ondergesneeuwd waren, namelijk het deeltijds kunstonderwijs, het volwassenenonderwijs, de centra voor basiseducatie en de internaten. Een van de redenen daarvan is dat die sectoren kleiner zijn. Het heeft ongetwijfeld ook te maken met het feit dat het bijzondere sectoren zijn en dat bepaalde generieke maatregelen die werden genomen, op hen niet volledig van toepassing waren. Enerzijds omdat ze gemengde leeftijdsgroepen hebben en anderzijds omdat ze aan bijzonder kwetsbare groepen onderwijs moeten geven.

1.10. Secundair onderwijs

Voor het secundair onderwijs is recent een nieuwe beslissing gekomen, een soort van verlenging van de maatregelen met een perspectief op half januari 2021. Daarvoor was de beslissing van kracht tot 13 december 2020. Nu zit men nog steeds met de moeilijkheid dat pas op 1 december 2020 een tussentijdse evaluatie gebeurt. De moeilijkheid situeert zich onder andere in de toepassing van de afspraak dat maximaal 50 percent van de leerlingen in de tweede en de derde graad van

het secundair onderwijs fysiek aanwezig mogen zijn. De vakbonden hebben in het overleg herhaaldelijk gevraagd om meer perspectief te geven aan de scholen om zich organisatorisch te kunnen voorbereiden. Met meer perspectief bedoelde men afspraken die zouden kunnen gelden tot en met de kerstvakantie van 2020. De scholen hebben nu te maken met een aantal organisatorische elementen zoals examens, klassenraden en oudercontacten. Dat perspectief kwam er niet en dat leidde tot een situatie waarbij er twee groepen van directies bestaan. Enerzijds is er de groep die geen risico neemt en de 50 percent aanwezigheid blijft toepassen tot en met de kerstvakantie van 2020. Zij hebben dan ook maatregelen genomen voor de organisatie van examens, klassenraden en oudercontacten. Anderzijds zijn er scholen die wat profiteren van de onduidelijkheid dat er vandaag een 'aanbeveling' is voor 50 percent aanwezigheid. Men heeft weet van scholen die de regel van 100 percent aanwezigheid toepassen. Ook de onderwijsverstrekkers en de minister zijn daarvan op de hoogte.

Een ander probleem is het begrip 'kwetsbare leerlingen'. Bij aanvang van de crisis hebben de sociale partners afgesproken dat kwetsbare leerlingen welkom bleven op school. Nadien is de afspraak gekomen dat slechts maximaal 50 percent van de leerlingen tegelijkertijd aanwezig mocht zijn. Op het begrip 'kwetsbaar' zit een te grote rek. Recent heeft het Katholiek Onderwijs Vlaanderen daar een eigen definitie voor gegeven die aanvaardbaar is. Het gaat bijvoorbeeld over leerlingen met een problematische thuissituatie of een situatie die leerbedreigend is. In sommige scholen wordt dit begrip zo gepercipieerd dat al hun leerlingen kwetsbaar zijn.

2. Organisatie met draaiboeken en scenario's

2.1. Kleurencodes

In juni 2020 hebben de sociale partners samengezeten en nagedacht, en is vanuit de administratie de idee van de kleurencodes gekomen. Dat model was geliefd. Het was een gedeelde zorg en werd in unanimitéit door alle sociale partners afgeklopt. Er was echter ook een afspraak dat dat model breed maatschappelijk gedragen moest worden. Daarom waren de vakbonden vragende partij om het kleurencodesysteem breder in te voeren. Dat werd onderschreven door de virologen die die vergaderingen ook hebben bijgewoond. Jammer genoeg is dat systeem niet doorgetrokken, waardoor het uit zijn stabiliteit is gehaald en op zijn grenzen is gebotst. Het model van de kleurencode kwam onder druk te staan. Men is zeer lang in code geel blijven hangen, zo lang dat het aan geloofwaardigheid verloor. Eerst heeft men de invulling van de gele kleur gewijzigd. Toen het maatschappelijk draagvlak afnam, is men naar oranje doorgeschoven maar heeft men ook de betekenis van oranje gewijzigd en werd de aanwezigheid van 50 percent van de leerlingen enkel toegepast in de tweede en de derde graad secundair onderwijs. Op die manier ontstond de perceptie van politieke onwil, waardoor er een schakeling is gekomen. Een gelijkaardig voorbeeld is er ook bij de verlenging van de herfstvakantie van 2020, waarbij aanvankelijk op Vlaams niveau werd gezegd dat men ze zou verlengen tot 11 november 2020, maar waarbij ze na het Overlegcomité met een hele week is verlengd.

De voortdurende wijzigingen hadden gevolgen. Het hoger onderwijs en de universiteiten schakelden zelf over naar een andere kleur. Het leerplichtonderwijs probeerde plichtsbewust het model te volgen. Sommige scholen schakelden toch over naar een andere kleur, al dan niet op aangeven van de burgemeester. Andere behielden de kleur maar verstrengden op basis van de lokale risicoanalyses, waardoor men in de feiten toch in een andere kleur zat.

2.2. Draaiboeken

Koen Van Kerkhoven geeft de administratie een pluim voor de draaiboeken. Het was goede communicatie. Het moest een houvast zijn voor scholen om zich te kunnen voorbereiden op het schooljaar 2020-2021 en ook om tijdens dat schooljaar voorbereid te zijn op een nieuwe fase in de pandemie. Jammer genoeg werd het regelmatig aangepast waardoor het model een vorm van devaluatie heeft gekend.

De vakbonden hebben heel wat vragen bij het afstandsonderwijs. Zij menen dat daar een decretaal kader voor moet komen. Het is niet omdat iets niet verboden is, dat het toegelaten is. Laptops voor leerlingen alleen zijn niet voldoende. Men wil kwaliteitsvol onderwijs blijven geven en men wil het debat voeren over het afstandsonderwijs. Moet dat synchroon of asynchroon zijn? Hoe zit het met de beschikbaarheid van de leerlingen? Is de ruimte waarin de leerlingen thuis zitten, geschikt om goed te kunnen studeren? Welke vorm van onderwijs is het meest geschikt? Hoe zit het met de aanwezigheid van leerlingen? Vandaag wordt de aanwezigheid van leerlingen op school gecontroleerd, op basis waarvan de subsidie wordt gegeven. Hoe zit dat bij afstandsonderwijs? De vakbond vindt het geen goed idee om het afstandsonderwijs zomaar vrij te laten aan de scholen.

Nancy Libert vervolgt met het feit dat er interpretatieruimte ontstond bij de draaiboeken. Dat komt omdat de draaiboeken toepasbaar moeten zijn in verschillende contexten, onderwijsniveaus en onderwijsvormen. Een andere oorzaak is dat men in het overleg alle partners wil tevredenstellen. Ondanks het feit dat de partners daar met hetzelfde doel zitten, namelijk onderwijs voor iedereen op een veilige manier laten gebeuren en het leerrecht van de leerlingen maximaal garanderen, kijkt elke organisatie naar een maatregel met de bril van zijn eigen achterban.

Een van de nadelen van interpretatieruimte in de draaiboeken is dat er geen eenduidig beleid is, zodat er niet-bedoelde toepassingen komen. Zo was het de bedoeling om week om week halve klassen te laten aanwezig zijn. De reden was van virologische aard. Als men verschillende uitzonderingsmogelijkheden toelaat, is dat niet bevorderlijk voor de veiligheid, zeker wanneer men een bepaalde maatregel heeft met een bepaald doel. Tijdens het sociaal overleg heeft men herhaaldelijk eindeloze discussies moeten voeren.

Wat zijn de oplossingen? Meer doortastende formuleringen zijn belangrijk. Het zou goed zijn dat wanneer een bepaalde maatregel wordt genomen, men zegt wat het doel is. Als men dan uitzonderingen wil toestaan, ziet men dat de maatregel zijn doel voorbijschiet. Men zou ook de uitzonderingen aan de inspectie kunnen voorleggen omdat de inspectie ook bij het overleg aanwezig is en weet waarom bepaalde maatregelen zijn ingeschreven.

2.3. Autonomie versus doortastendheid

De autonomie van de scholen is belangrijk. De overheid is soms bang om beslissingen te nemen en wil het gezond verstand laten primeren. Gezond verstand en burgerzin zijn woorden die iedereen echter op een andere manier invult. Noden en realiteit verhinderen vaak solidariteit en beslissingen op basis van gezond verstand. Autonomie is één zaak, maar verantwoordelijkheid nemen is een andere. Men kan zeggen dat men ter plaatse de situatie beter kan inschatten, en men dus autonomie geeft aan de scholen. Het probleem daarbij is dat men de verantwoordelijkheid die men op Vlaams niveau niet neemt, dan doorschuift naar een lager niveau. Een directeur zit met dezelfde vraag, namelijk hoe hij evenwicht krijgt tussen enerzijds de veiligheid van personeel en leerlingen en anderzijds het leerrecht. Daardoor ontstaan er dikwijls spanningen op lokaal niveau omdat 'het personeel' en 'de ouders' niet bestaan. Dat zijn individuen die niet altijd dezelfde

mening hebben. Hoe dan ook zou de directeur altijd een deel van het personeel en van de ouders moeten teleurstellen.

Volgens de vakbonden heeft men in crisissituaties altijd eenheid van commando nodig. Daarom moeten bepaalde beslissingen centraal worden genomen door de overheid. Dit brengt rust en stabiliteit voor de directies en de schoolteams.

2.4. Gevoel van veiligheid

Schakelen naar een hoger niveau wordt bij het personeel als veiliger gepercipieerd. Scholen namen soms al strengere maatregelen dan het kleurenniveau oplegde, waardoor de doorschakeling niet altijd als strenger werd ervaren. Men wilde vooral de kleuren van de draaiboeken toepassen op het kleurenniveau van de pandemie dat men op dat moment in de maatschappij aanwezig achtte.

Omdat de organisatie kritischer werd bekeken, is men op heel veel zaken uitgekomen die in niet-coronatijden ook niet in orde zijn maar nu aan de oppervlakte komen, bijvoorbeeld acht toiletten voor zeshonderd leerlingen is ook in niet-coronatijden niet aanvaardbaar. Ramen die niet open kunnen, zonder ventilatiesysteem in de klas, of in sommige gevallen ramen die niet meer dicht kunnen door de erbarmelijke toestand ervan, zijn zaken die in de risicoanalyse mee bepaald hebben wat kon en wat niet kon. Het bijhorende gedrag van leerlingen, leerkrachten en besturen wordt hierdoor meer geconditioneerd en dat is nodig.

3. (Sociaal) overleg

De sociale partners hebben het overleg geregulariseerd. Covidoverleg is niet hetzelfde als sociaal overleg. Men heeft bijvoorbeeld geen protocollen moeten afsluiten voor de maatregelen. Er ontstond wel eens wrevel bij de achterban als de minister communiceerde dat alle sociale partners achter dit plan stonden. De vakbonden hebben hun opmerkingen gegeven, maar het is natuurlijk de minister die de politieke verantwoordelijkheid heeft om beslissingen te nemen.

Positief is de samenwerking met alle onderwijsactoren, inclusief de scholierenkoepel, toegevoegde experten zoals virologen, medewerkers van ondersteunende diensten en anderen. Daardoor heeft men systematisch expertise opgebouwd.

Het is ook positief dat de minister altijd aanwezig is op het overleg. Hij heeft een strategisch-luisterende houding ten opzichte van opmerkingen van de verschillende sociale partners. Dat de minister zelf aanwezig is, heeft als voordeel dat er geen terugkoppeling meer nodig is.

De samenkomsten gebeuren op regelmatige basis. Men streeft naar consensus, al is dat niet altijd mogelijk, en daarna leggen de verschillende sociale partners het accent op die maatregelen waar zij het meest achter staan.

In het begin werd er te veel voorbarig gecommuniceerd, wat het overleg bemoeilijkte, maar dat is verbeterd. Men heeft een evolutie doorgemaakt in de afspraken over communicatie.

Nancy Libert noemt de verbeterpunten. Vaak wordt er tijd verloren met de tactische invulling van louter technische aspecten die eigenlijk bestemd zijn voor de technische werkgroep. De afstemming tussen de werkgroep Personeel en de covidwerkgroep Onderwijs laat soms op zich wachten, terwijl daar toch belangrijke dingen worden besproken. Het overleg verloopt soms chaotisch, zeker met digitale vergaderingen. Het was niet altijd duidelijk wat een politieke of wat een virologische beslissing was. Er is voortschrijdend inzicht. Als men virologen in het overleg hoort zeggen dat een bepaalde maatregel geen negatief effect zal hebben op de

verspreiding van het virus, en men hoort diezelfde virologen de dag erna in het nieuws of op De Afspraak zeggen dat het een berekend risico is en dat men helemaal niet weet of een bepaalde maatregel negatieve gevolgen zal hebben, dan is dat heel moeilijk want de vakbonden zeggen altijd aan de achterban dat zij volledig rekening houden met de virologische inzichten.

De beslissingen afstemmen met de andere gemeenschappen en met de federale overheid, is niet altijd evident. Tegengestelde communicatie vooraf of nadien is een verbeterpunt, zeker wat betreft de aanpassing van de draaiboeken.

4. Communicatie

Marnix Heyndrickx sluit de presentatie af met het lokaal sociaal overleg, dat een uitloper is van het grote covidoverleg. Het vindt wekelijks plaats onder regie van de minister van Onderwijs, die het de onderwijsclub noemt. Hij staat garant voor de inbedding van de formele procedures in het veld. Alle vakorganisaties hebben zich terdege en nagenoeg dag en nacht ingezet om dit lokaal sociaal overleg te versterken omdat zij menen dat een sterk beleidsvoerend vermogen nodig is, maar dat kan pas werken als dat gebeurt met een goed sociaal lokaal overleg. Men meent dat daar in de toekomst nog meer in moet worden geïnvesteerd.

De implementatie en de uitvoering van de formele procedures moeten in het werkveld worden gerealiseerd. Het is belangrijk dat de lokale afvaardigingen worden versterkt zodat zij kunnen beschikken over alle noodzakelijke info om die procedures lokaal te implementeren.

De vakbonden hebben geconstateerd dat op het lokaal sociaal overleg wel wat druk werd uitgeoefend als gevolg van de spreidstand in de politiek. Die druk kwam via directies op lokale afgevaardigden en zij probeerden daarmee de scholen open te houden. Het doorschuiven van verantwoordelijkheid in het werkveld onder het mom van autonomie of verschillen in de lokale situatie wordt niet als positief ervaren. Men heeft ook ondervonden dat het lokaal syndicaal overleg soms niet werd georganiseerd of soms negatief werd aangepakt, en er zelfs bedreigingen werden geuit ten aanzien van de lokale afgevaardigden.

Tot slot vestigt *Marnix Heyndrickx* de aandacht op de communicatie. Het is heel positief dat er heel snel en adequaat is gecommuniceerd vanuit het onderwijsveld via de website en Schooldirect. Voor de vakbonden moet de communicatie eenduidig zijn en in overeenstemming met wat er is beslist. Daarom is het belangrijk dat dit altijd vooraf met de betrokken actoren wordt gecheckt. Het verschil tussen de richtlijnen en de adviezen is niet altijd duidelijk, wat de interpretatie en de implementatie niet altijd gemakkelijk maakt. De vakbonden vragen ook dat aandacht wordt besteed aan het imago van het onderwijs. Zo was het personeel blij met de welverdiende adempauze maar de verlenging van de herfstvakantie van 2020 is er wel degelijk gekomen om het virus te kunnen afremmen.

II. Vragen van de leden

1. Vragen van Kim De Witte

Kim De Witte start met de beslissingsprocessen in de overleggroep met de minister. Iedereen heeft het debat over de kleurencode gevolgd. Is er iets afgesproken om dergelijke debatten in de toekomst op een andere manier aan te pakken? Zijn er maatregelen genomen om discussies te vermijden over welke beslissingen door wie zullen worden genomen?

Wat is de mening van de sprekers over de ventilatie? Is dat veilig of zijn er nog problemen die moeten worden gemeld? Dat is volgens Kim De Witte geen detail.

Sommige leerkrachten moeten hun eigen mondmaskers betalen. Klopt dat? Wat is de mening van de vakbond hierover?

De helft van de leerlingen kampt met leerachterstand en de sociale ongelijkheid in het onderwijs groeit, wat zeer erg is. De afgevaardigd bestuurder van het GO! Raymonda Verdyck pleit voor een consistent gelijke-onderwijskansenbeleid dat structureel is ingebed in de scholen en niet alleen via zomerscholen (*Parl.St. VI.Parl. 2020-21, nr. 536/10*). Wat is het standpunt van de vakbonden over de zomerscholen: de leerachterstand inhalen via zomerscholen en bijlessen of via ondersteuning in de klas in het onderwijs als dusdanig? Wat is daarvoor nodig?

Wat is de mening over de evaluaties? Moet men daar momenteel nog een zekere soepelheid in hanteren en op iets langere termijn de achterstand inhalen of niet?

Hebben de leerkrachten voldoende houvast en hulp om hun lesmateriaal aan te passen aan het afstandsonderwijs? Vanwaar krijgen zij steun? Hebben zij voldoende digitaal materiaal om onderwijs van thuis uit te geven? Sommige leerkrachten investeren zelf in een laptop, een webcam, een printer enzovoort. Volstaat het budget voor digitale versnelling dat de minister uittrekt? Wat zijn de specifieke problemen?

Kim De Witte sluit af met de werkdruk en het lerarentekort. Hebben de vakbonden cijfers over de druk die zeer groot is door afstandsonderwijs, contactonderwijs, leerlingen met leerachterstand en leerlingen met psychosociale problemen? Hebben de vakbonden concrete voorstellen voor de nabije en de verdere toekomst om die dingen op te vangen, want dat is op beleidsmatig vlak zeer belangrijk?

2. Vragen van Koen Daniëls

Koen Daniëls dankt de vakbonden voor hun deelname aan het overleg. Men zit tussen hamer en aambeeld om langs de ene kant werkbare oplossingen te hebben en langs de andere kant het personeel te vertegenwoordigen, waarbij er mensen zijn die heel angstig zijn en andere die dat niet zijn. Op welke manier proberen de vakbonden de leerkrachten de juiste informatie te geven over waarvoor men moet opletten en waarvoor niet? Een van de plaatsen waar de meeste besmettingen gebeuren, zou de leraarskamer zijn. Is er in de scholen nog plaats voor leerkrachten?

Hebben de scholen zelf de persoonlijke beschermingsmiddelen aangekocht, of werden die geleverd door lokale besturen, het Departement WVG of de federale overheid? Wie heeft ervoor gezorgd? Sommige scholen hebben nog geen beschermingsmiddelen. Is dat een marginaal aantal scholen of een groep waar men beleidsmatig iets voor moet doen?

Koen Daniëls vraagt het advies van de vakbonden over de maatregelen met betrekking tot onder meer het buitengewoon onderwijs en het dko. Hebben zij liever een generieke maatregel die lokaal wordt uitgediept, of een concretere maatregel waarover men dan vele uren sociaal overleg zou moeten hebben?

Gebeuren er vervangingen op plaatsen waar er geen lerarentekort is? Hoe gaat dat dan in zijn werk? Dat zou betekenen dat men mensen vervangt of verschuift zonder dat er een nood aan is.

Hoe kijkt de grote groep leerkrachten naar het afstandsonderwijs? Heel veel leerlingen zijn voorstander van afstandsonderwijs. Verschillende scholen willen aan het

schoolreglement aanpassingen doen om tegemoet te komen aan het afstandsonderwijs. Wat is de visie van de vakbonden over het afstandsonderwijs?

De leerachterstand valt samen met de schooltijdvermindering. Welk advies geven de vakbonden over leerachterstand inhalen en voldoende schooltijd? Koen Daniëls kan zich inbeelden dat indien men zegt dat men wat minder muzikale opvoeding, Nederlands of andere vakken moet geven om tijd vrij te maken voor de andere zaken, de mailbox dan ontploft. Welk advies geeft de vakbond aan de leerkrachten om daarmee om te gaan?

Uit het secundair onderwijs krijgt Koen Daniëls signalen dat het niet altijd evident is om leerlingen te motiveren. Heel de dag een mondk masker op hebben, is niet aangenaam. Hierover is voor leerlingen de campagne 'gemaskerde scholieren' opgestart. Heeft dat enig effect? Indien niet, wat zou dan wel goed zijn om de leerlingen te motiveren?

Hoe wordt in de scholen omgegaan met de leerkrachten met een verhoogd risico? Geeft de arbeidsgeneesheer het doorslaggevend advies wat een risico is en wat niet? Hoe wordt er geprobeerd om zo goed mogelijk met die collega's om te gaan en eventueel omgekeerd afstandsonderwijs in te zetten, waarbij de leerkracht van thuis uit lesgeeft en de leerlingen op school zijn?

3. Vragen van Jan Laeremans

Jan Laeremans verwijst naar de uitspraak van de vakbonden dat er bij de leerkrachten een gebrek is aan professionalisering op het vlak van afstandsonderwijs. Hoe gaat men dat oplossen? De navorming is sowieso problematisch door de mentaliteit die er heerst. Moet dat op school gebeuren door externen?

Zijn er op dit ogenblik normen voor de personeelskamers? Kan men niet stilaan beginnen met de voorbereiding van normen, bijvoorbeeld voor oppervlakte, geluidsisolatie en ventilatie, zeker in het licht van nieuwbouw of verbouwingen?

Jan Laeremans heeft begrepen dat de kinderverzorging is afgebouwd in het voorjaar van 2020 of dat daar toch enkele problemen mee waren. Is er nog overleg vanuit de vakbonden, of is dat gewenst, om de uren voor kinderverzorgsters op te trekken? Op dit ogenblik is dat 8 uur voor 35 kleuters. Voor 90 kleuters is dat een uur meer. Dat is zeer beperkt. Scholen kunnen met hun werkingsmiddelen leerkrachten tijdelijk aanstellen, maar deze werkwijze biedt geen werkzekerheid. Wordt er nog over gesproken om dat op te trekken?

Een vierde aspect gaat over de financiële middelen voor het busvervoer in het buitengewoon onderwijs. Hij dacht dat er een oplossing voor gevonden was. Is dat voldoende voor de vakbonden, ook voor het schooljaar 2021-2022? Of is het een tijdelijke aanpassing?

De term 'kwetsbare leerlingen' wordt te ruim geïnterpreteerd door sommige scholen. Hoe zou men dat kunnen beperken volgens de vakbonden?

4. Vragen van Jo Brouns

Jo Brouns vraagt of de vakbonden met hun collega's uit het buitenland nuttige kennis en ervaringen hebben uitgewisseld.

Over de arbeidsgeneeskundige diensten hoorde hij voorzichtig kritische geluiden dat de samenwerking met de scholen en de CLB's niet altijd optimaal was. Hoe verliep dat bijvoorbeeld op het vlak van contactopsporing in het geval leerkrachten indexpatiënt of hoogrisicocontact waren? Was dat voldoende duidelijk voor hen?

Hebben die arbeidsgeneeskundige diensten voldoende gefunctioneerd? Over de manier waarop klaslokalen en praktijkklassen moesten worden ingericht, waren er discussies tussen school, arbeidsgeneeskundige dienst en CLB. Zijn deze opmerkingen tot bij de vakbonden geraakt?

Voor het preventiebeleid kan de kleinschaligheid wel eens problemen geven. Het is voor een preventieadviseur niet altijd evident om een lokale risicoanalyse te maken. Mag men uit het betoog van de vakbonden begrijpen dat het misschien aangewezen is om dat op grotere schaal te organiseren?

De scholen zijn gestart in code geel, maar de lokale realiteit heeft het kleurencodedebat ingehaald. Dat werd lokaal met het CLB, de eerstelijnszone, het lokaal bestuur en de scholen goed gemanaged, en er waren op dat vlak weinig problemen. Achteraf heeft men die kleurencode moeten aanpassen. Wat was daarover de appreciatie van het personeel zelf?

Uit onderzoek blijkt dat in zes van de zeven scholen de leerkracht de ventilatiemanager van het klaslokaal is. Als de leerkracht dat niet doet, wordt het niet gedaan. Zijn hierover bezorgde geluiden tot bij de vakbonden geraakt? Bevelen zij aan om op dat vlak meer dan een tandje bij te steken?

De vakbonden hebben verwezen naar het decretale kader dat moet worden opge maakt voor het afstandsonderwijs. Welke elementen moeten daarin vanuit het standpunt van de leerkrachten zeker worden meegenomen? Hoe kijken de vakbonden naar de stelling van Dirk Van Damme dat Vlaanderen hopeloos achterop hinkt en dat het niet goed gesteld is met de competenties van de leerkrachten op het vlak van digitale vaardigheden (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 536/5)? Hebben de vakbonden hetzelfde gevoel? Ervaren ze dit op het terrein?

De ICT-teams op de scholen hebben het afstandsonderwijs mogelijk gemaakt. Hoe zien de vakbonden de toekomst op dat vlak? Vandaag is er veel te doen over de structurele verbetering van de rol van de IT-coördinatoren. Moet dat blijven zoals het vandaag is, met ondersteunende en BPT-uren? Of zien de vakbonden daar in de toekomst graag een apart statuut voor?

Jo Brouns wil graag de visie van de vakbonden kennen over het grote masterplan, waarvoor de nodige middelen zijn uitgetrokken. Welke zijn de noodzakelijke bouwstenen, en dan specifiek vanuit het oogpunt van de leerkracht?

Een belangrijk thema is de gigantische aanwezigheid van data in de brede samenleving, maar ook in het onderwijs. Zijn de vakbonden ook bezig met het gebruik van data voor een effectiever schoolbeleid? Heeft men aanbevelingen voor het gebruik van data, bijvoorbeeld in het kader van het personeelsbeleid, het evaluatiebeleid of het aanwezigheidsbeleid?

Jo Brouns rondt af met de vraag wat de allerbelangrijkste bezorgdheden zijn en de meest voorkomende vragen die leerkrachten aan de vakbonden hebben gesteld. Welke zijn dan voor de vakbonden de allerbelangrijkste aanbevelingen om mee te nemen in het beleid?

5. Vragen van Sihame El Kaouakibi

Sihame El Kaouakibi komt terug op de frustraties die er op de werkvloer waren over de vertegenwoordiging bij de communicatie, draaiboeken en maatregelen. De beslissingen werden altijd genomen na breed overleg, waarin scholen, directies en leerkrachten via verschillende wegen worden vertegenwoordigd, ook via de vakbonden. Maar toch hoort men frustraties, die bevestigd zijn in verschillende enquêtes. Hoe verloopt die vertegenwoordiging? Hoe organiseert men inspraak? Hoe

zorgen de vakbonden ervoor dat leerkrachten en directies gehoord worden en dat de bekommernissen aan de juiste tafels terechtkomen? Als veel mensen in het onderwijs het gevoel hebben niet te worden gehoord en gefrustreerd achterblijven, dan lijkt er iets stroef te lopen. Hoe kan dat verbeterd worden?

Welke vragen domineren er op dit moment? Wat is het meest acute probleem om aan te pakken? Welke oplossingen leggen de vakbonden daarvoor op tafel? Waarop zijn die gebaseerd, ook los van corona?

Vanuit de directies is er een duidelijke vraag naar autonomie en geen te detaillistische draaiboeken vanuit de Vlaamse overheid. Zijn de vakbonden voorstander van die autonomie of kiezen zij liever voor de weg van de duidelijkheid door heel nauwgezet voorschriften te maken?

Welke noden die losstaan van corona, bijvoorbeeld de kloof tussen leerlingen, zijn de afgelopen maanden door de crisissituatie naar boven gekomen? Die kloof werd uitvergroot maar bestond al. Zijn er ook op het vlak van personeelsbeleid specifieke problemen of vragen van leerkrachten die men nu naar de voorgrond wil krijgen?

6. Vragen van Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman vraagt of het persoonlijk beschermingsmateriaal voldoende aanwezig is voor leerkrachten. Is daar een beleid rond? Moeten daar zaken in veranderen?

Externen op school is op dit moment nog moeilijk. Is er dan voldoende hulp en ondersteuning in het kader van het M-decreet voor leerlingen die dat nodig hebben?

Er is ongetwijfeld sprake van toegenomen werkdruk door de combinatie van afstandsonderwijs en onderwijs op school. Zijn daar metingen over gebeurd? Kunnen de vakbonden dat objectiveren?

Problemen in verband met het ICT-materiaal gaan vaak over de beschikbaarheid van computers voor leerlingen. Hoe zit dat bij het personeel? Is er het gevoel dat zij voldoende materiaal voorhanden hebben om hun werk op een goede manier te doen in deze gewijzigde context? Wat moet daarvoor nog gebeuren?

Er is angst en ongerustheid bij het personeel, en anderzijds zijn er verhalen van leerkrachten die samen in een ruimte hun boterhammen hebben opgegeten en waar dan besmettingen zijn opgetreden. Hoe wordt daarmee omgegaan? Zijn de richtlijnen duidelijk? Wordt dat ondertussen vermeden?

Hoe zit het met risicogroepen bij leerkrachten? Hoe groot is die groep? Hoeveel leerkrachten blijven thuis vanwege een onderliggende ziekte? Hoe wordt dit beoordeeld? Loopt dat allemaal goed?

Men heeft nog nooit zoveel nood gehad aan preventie-adviseurs en ICT-coördinatoren, twee jobs die meer dan ooit relevant zijn in het onderwijs maar waarvan de statuten onvoldoende zijn. Wat moet er volgens de vakbonden veranderen om ervoor te zorgen dat er voldoende uren en kennis zijn om die twee belangrijke functies nu en in de toekomst goed te kunnen uitoefenen?

7. Vragen van Hannelore Goeman

Hannelore Goeman heeft genoteerd wat de verbeterpunten zijn in het overleg met de minister. De vakbonden zegden dat het niet altijd evident was om af te stemmen met de andere gemeenschappen. Kan men daar wat dieper op ingaan? Hoe kan dat overleg beter verlopen?

De minister communiceerde over beslissingen die genomen werden in het overleg, maar hij maakte niet altijd de nuances van het debat voldoende duidelijk. Werd er in die groep dan altijd bij consensus beslist? Is dat nodig volgens de vakbonden? Op welke manier kan het overleg nog worden verbeterd zodat die kleine frustraties in de toekomst vermeden kunnen worden?

Hoe koppelen de vakbonden concreet terug met het werkveld? Op welke manier worden lokale afgevaardigden betrokken bij de standpunten die worden ingenomen?

Op het vlak van veiligheid is er nog veel werk, onder meer wat betreft de busritten van het buitengewoon onderwijs en de mondkmaskers. De vakbonden zeggen ook dat telewerk nog niet overal de norm is, bijvoorbeeld als het gaat over klassenronden en oudercontacten. Hoe kan men daar vanuit het beleid een antwoord op bieden? Moeten er duidelijke richtlijnen komen voor de scholen?

Over de kleurencodes en de aanpassingen aan de draaiboeken was er op het terrein op een bepaald moment verwarring. Wat is er misgelopen? Hoe kan men in de toekomst vermijden dat de zaken zo warrig verlopen? Hoe evalueert men de draaiboeken vandaag?

Men wil een decretaal kader voor het afstandsonderwijs en er is nood aan professionalisering. Wat zijn vandaag de grote vragen van leerkrachten om beter te worden ondersteund in het afstandsonderwijs zolang men daarmee blijft werken? In het begin was er veel frustratie bij de mensen uit het buitengewoon onderwijs, CVO, dko en CBE over de draaiboeken die niet altijd aangepast waren aan hun situatie. Gaat het op dit moment beter? Is er evolutie merkbaar?

Wat betreft de onduidelijkheid over de invulling van het concept 'kwetsbare leerlingen' heeft Hannelore Goeman het gevoel dat scholen dat het best zelf kunnen inschatten en dat daar het best zoveel mogelijk autonomie wordt gegeven aan de scholen. Dat leidt natuurlijk tot het vraagstuk waar de balans ligt tussen autonomie en coherent beleid. Wat is het standpunt van de vakbonden daarover?

Ze is ook bijzonder geïnteresseerd in de vraag of er voldoende is gebeurd voor de risicogroepen bij de leerkrachten.

Hoe staan de vakbonden tegenover een eventuele verlenging van andere vakanties dan de herfstvakantie? Het virus is niet weg. Er valt bijvoorbeeld na te denken over de verlenging van de krokusvakantie en eventueel de inkorting van de zomervakantie van 2021. Wat is het standpunt van de vakbonden hierover?

Er valt heel veel te zeggen over de langetermijnfinanciering van het onderwijs. Hannelore Goeman is het grotendeels eens met de standpunten die de vakbonden de laatste maanden hebben ingenomen over structurele onderinvestering, toenemende werkdruk, digitalisering, capaciteit, ventilatie en sanitair. Ze vraagt welke signalen uit het terrein de vakbonden op korte termijn krijgen als het gaat over het betalen van alle extra kosten die scholen gemaakt hebben in het kader van de coronacrisis. Zijn die budgetten voldoende?

Het probleem van het lerarentekort is veel groter dan enkel in coronatijd. Er is op korte termijn een aantal maatregelen genomen. Hebben de vakbonden het gevoel dat er snel genoeg geluisterd is naar de alarmsignalen van het terrein dat de leraaruitval een gigantisch probleem dreigde te worden? Zijn er wat dit betreft nog bijkomende maatregelen nodig? Welke?

In het kader van de leerachterstand is het initiatief van de zomerscholen genomen. Dat is op zich een toe te juichen initiatief omdat de zomervakantie twee maanden duurt, wat voor veel leerlingen voor een terugval in hun leercurve zorgt. Minister

Ben Weyts trekt het initiatief door naar herfstscholen en bijscholen, allemaal buiten de schooluren. Wat is het standpunt van de vakbonden hierover? Krijgen zij signalen van leerkrachten dat zij ook bereid zouden zijn om mee te draaien in die extra initiatieven? Het is immers de bedoeling van de minister dat de leerkrachten extra worden gemotiveerd om daarin mee te stappen.

8. Vragen van Loes Vandromme

Loes Vandromme vraagt of de vakbonden aanbevelingen hebben over het differentiëren van het buitengewoon onderwijs bij het verdelen van het beschermingsmateriaal. Wat zouden goede criteria zijn?

Hoe hebben de vakbonden met hun achterban gecommuniceerd over welke standpunten zij hebben ingenomen in de onderwijsclub en hoe het proces tot een compromis tot stand is gekomen? Zij kan zich inbeelden dat de vakbonden standpunten hebben ingenomen die niet altijd dezelfde waren als die van de achterban.

Loes Vandromme vraagt of de vakbonden kunnen aangeven wat de kenmerken zijn van scholen die heel sterk zijn in dat beleidsvoerende vermogen en die op een goede wijze zijn omgegaan met de autonomie. Wat zijn de voorwaarden om daarin te slagen? Is dat gekoppeld aan hoe het sociaal overleg op lokaal niveau georganiseerd wordt? Is er een link tussen het voeren van een goed personeelsbeleid en het beleidsvoerend vermogen?

De spreker wil nog het welbevinden van de leerkrachten aankaarten. De leraarskamer is misschien wel de bron van een aantal besmettingen geweest, maar ook in niet-coronatijden is een leraarskamer vaak een bron van besmetting, in de positieve zin dan, namelijk dat men elkaar kan inspireren, een duwtje in de rug geven en moed inspreken. Hoe kan men daar leerkrachten in blijven ondersteunen?

Loes Vandromme is blij dat men stappen heeft kunnen zetten in de vervangingsmogelijkheden van de leerkrachten maar zij hoort bij directies en schoolbesturen toch nog een aantal opmerkingen over de maatregelen zelf. Hebben de vakbonden daar ook aanbevelingen over?

De leerkrachten krijgen nieuwe rollen, bijvoorbeeld bij preteaching en niet meer voor de klas staan maar achter een scherm. Hoe kijken de vakbonden als vertegenwoordigers van het personeel naar die nieuwe rollen en nieuwe verwachtingen, bijvoorbeeld gekoppeld aan de nieuwe opdracht om opvang te helpen organiseren? Hetzelfde wat betreft de nieuwe rol in de zomerscholen. Wat is de visie van de vakbonden hierop?

Wat kan men in het algemeen uit deze coronacrisis leren over het opleiden van leerkrachten en directies, en het professionaliseren in het algemeen? Welke specifieke zaken kan men daaruit meenemen?

Hebben de vakbonden specifieke opmerkingen over de uitbreiding van het ouderschapsverlof en het verlof vanwege quarantaine? Wat zijn de ervaringen met deze twee soorten verlof?

Hoe kan het beleid leerkrachten en directies verder ondersteunen in het bereiken van de meest kwetsbare leerlingen? Ouderparticipatie en -betrokkenheid zijn cruciaal om de kloof tussen de leerlingen die mee zijn en degenen die niet mee zijn, te dichten. Hoe kijken de vakbonden heel specifiek naar het contact houden van leerkrachten met ouders? Wat zijn hun aanbevelingen daarover?

9. Vragen van Johan Danen

Johan Danen vraagt wat er moet gebeuren om de argwaan die heerst bij de leerkrachten tegenover de besmetting zo goed mogelijk weg te werken. Is er een verschil tussen de scholen over hoe leerkrachten betrokken worden bij beslissingen over het al dan niet fysiek vergaderen, het inrichten van de leraarskamer enzovoort?

III. Antwoorden namens de vakbonden

Koen Van Kerkhoven vraagt aan de leden van de commissie om de presentatie grondig te bekijken omdat men ze niet volledig heeft kunnen toelichten. Daardoor zijn er vragen gesteld waarop de antwoorden in de presentatie staan. De sprekers antwoorden in hun persoonlijke naam.

De *voorzitter* antwoordt dat de sprekers sommige vragen schriftelijk kunnen beantwoorden, en dat deze antwoorden aan het verslag worden toegevoegd.

Marnix Heyndrickx antwoordt dat de frustraties in verband met de communicatie in de eerste plaats te maken hadden met het feit dat het doorstarten in een andere kleurencode niet altijd spoorde met de situatie in de maatschappij. Men moet kijken naar de bedoeling achter het hele gebeuren. Er is zeer intens sociaal overleg geweest met alle betrokken partijen en er werd gestreefd naar een consensus. Maar de communicatie was deels ook economisch gericht en er speelden andere belangen, waar het openhouden van de scholen onderdeel van uitmaakte.

Wat de te grote interpretatieruimte betreft, is *Marnix Heyndrickx* er voorstander van om de zaken stringenter te formuleren.

Wat betreft de autonomie op lokaal vlak twijfelen de vakbonden geenszins aan de capaciteiten van de lokale directies en schoolbesturen om regels te implementeren maar men merkt dat sommige daar de laatste maanden heel inventief mee omspringen. Als het lokaal overleg al volgens de regels wordt georganiseerd, wat niet altijd het geval is, wordt niet altijd met de mening en de inbreng van de lokale afgevaardigden rekening gehouden. Hij heeft er geen cijfers van maar hij heeft wel weet van verschillende besturen waar lokale afgevaardigden worden verplicht om hun school open te houden, ook al voldoet de school niet aan de voorgeschreven veiligheidsmaatregelen. Er is zelfs een voorbeeld waarbij een preventieadviseur door een adjunct-directeur verplicht werd om contact op te nemen met de CLB-arts om cijfers te manipuleren.

Hij prefereert de weg van de duidelijkheid. Regel 0 is de regel van het gezond verstand, maar die wordt blijkbaar niet altijd door iedereen op dezelfde wijze geïnterpreteerd en toegepast. Daarom is het aanbevelenswaardig om meer duidelijkheid en stringenter communicatie te hebben en dat niet aan het lokale niveau over te laten.

Nancy Libert vervolgt maar wil nog schriftelijk antwoorden op de vragen. Voor de vakbonden is het vooral belangrijk dat er in het onderwijs structureel wordt ingezet op de sociale ongelijkheid en dat kinderen niet zouden worden verplicht om naar zomerscholen te gaan om hun leerachterstand in te halen. Het onderwijs moet in staat zijn om zo veel mogelijk te proberen de leerachterstand zelf in te halen.

Voor het afstandsonderwijs kunnen leerkrachten hulp vragen aan de pedagogische begeleidingsdiensten maar zij krijgen vooral hulp van elkaar door goede voorbeelden met elkaar af te toetsen. In de meeste scholen is er te weinig materiaal. Er is immers een verschil tussen afstandsonderwijs geven en af en toe eens een digitale toepassing in de les gebruiken, niet enkel voor het lesgeven zelf maar ook voor het

voorbereiden van de les. Daarom is het belangrijk dat leerkrachten voldoende vlug op de hoogte zijn van welke maatregelen er in de toekomst worden genomen zodat zij weten of ze een fysieke les moeten voorbereiden of een les op afstand.

Men hoort van de minister dat voor de persoonlijke beschermingsmiddelen redelijk wat geld wordt uitgetrokken maar in de scholen hoort men dat er weinig transparantie is over wat er met die middelen gebeurt. Heel veel leerkrachten moeten zelf voor die beschermingsmiddelen zorgen en er zelf voor zorgen dat er in het secundair onderwijs mondkmaskers voor de leerlingen voorradig zijn. Dat is niet de bedoeling. Daarover moet er meer transparantie komen.

De mediacampagne over de mondkmaskers zal volgens Nancy Libert een positief effect hebben. Het is immers heel belangrijk om uit te leggen waarom men bepaalde maatregelen treft en wat de doelstelling is, zodat iedereen dat goed begrijpt.

De vakbonden zijn niet betrokken bij het overleg met de andere gemeenschappen, dat neemt de minister voor zijn rekening.

De minister kan niet alle nuances die in het overleg gebeurd zijn, meedelen. Niet alles wordt in consensus beslist. Dit was een overleg waarin iedereen zijn mening verkondigde, waar men elkaar probeerde te overtuigen en waarin virologen een belangrijke rol hebben gespeeld. Daarna heeft men naar de grootste gemene deler gezocht.

De signalen van de leerkrachten komen binnen via e-mail, telefoon en sociale vertegenwoordigers in elke provincie. De terugkoppeling gebeurt meestal via de sociale media omdat men zo mensen zeer vlug kan bereiken. Het gebeurt ook via de nieuwsbrief die regelmatig wordt verstuurd en het tijdschrift. Men heeft ook overal uitvoerende besturen en secretariaten die meehelpen om het standpunt te bepalen.

Voor Nancy Libert is het duidelijk dat fysiek onderwijs nog altijd het beste onderwijs is, maar de pandemie zorgt ervoor dat men nu deels moet overschakelen op digitaal onderwijs. De leerkrachten waren daar niet op voorbereid. Men zal vooral in de lerarenopleiding de leerkrachten in spe daar beter in moeten ondersteunen en begeleiden. Maar men mag ook de leerkrachten die al lang bezig zijn in het onderwijs, niet vergeten. Zij zullen moeten professionaliseren. Men zal niet alleen moeten inzetten op materiaal maar ook op ICT-coördinatoren en mensen die leerkrachten kunnen ondersteunen. Het zal in de toekomst heel moeilijk zijn om meer in te zetten op de digitalisering van het onderwijs als men slechts voor 3 uur een ICT-coördinator op school heeft.

Koen Van Kerkhoven antwoordt op de vragen over autonomie en de verhouding tot algemene afspraken. COC heeft de situatie altijd bekeken door een bril met twee glazen: enerzijds het leerrecht en anderzijds de veiligheid. Dat heeft men altijd goed proberen te bewaken. Men heeft de indruk dat de dioptrie van de twee glazen verschillend was en dat de vakbonden effectief nodig waren om vooral de veiligheid te beschermen. Men had ook steeds oog voor het standpunt van de leerling.

Wat betreft de veiligheidsmaatregelen heeft men steeds het standpunt ingenomen dat men zich wilde laten adviseren door experts. Men wilde niet de plaats van de virologen innemen. Daarom vindt men het belangrijk dat de experts aanwezig blijven in het regelmatige overleg zodat men hun daar de nodige vragen kan stellen.

Als veiligheidsmaatregelen worden afgesproken, mag daar geen te grote interpretatieruimte voor zijn. Als wordt afgesproken dat maximaal 50 procent van de leerlingen in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs aanwezig mag zijn, dan moet dat worden toegepast omdat elke school ook de opdracht heeft om mee te werken aan de gezondheid van elke burger. Anders wordt een soort van

valse concurrentie gecreëerd wanneer bepaalde scholen dat niet toepassen. Dat kan men zich niet permitteren.

Koen Van Kerkhoven doet een concrete suggestie. Men ziet een rol weggelegd voor de inspectie. Vandaag krijgt de inspectie vanwege de coronapandemie een ondersteunende rol. Hij is vragende partij dat de inspectie ook een controlerende rol kan opnemen. Dat kan gaan over de toepassing van de veiligheidsmaatregelen die zijn vastgelegd via de lokale risicoanalyses maar ook over de toepassing van de budgetten die door de Vlaamse Regering zijn aangereikt om voor veiligheid of IT in te zetten.

Er is betrokkenheid van het personeel in de school maar de verschillende situaties liggen ver uit elkaar. Waar het beleidsvoerende vermogen van de school sterk is, gaat dat vaak gepaard met goed sociaal overleg. Er zijn scholen waar alle afspraken in samenspraak met de lokale vertegenwoordigers heel goed zijn nageleefd. Er zijn er ook andere. Dat heeft te maken met de snelheid waarmee moest worden geschakeld en gehandeld.

De coronacrisis heeft ook duidelijk gemaakt dat er nood is aan meer ICT-ondersteuning en aan preventieadviseurs. COC is vragende partij om in die twee functies meer te investeren. Preventieadviseurs kunnen zich nog sterker ontwikkelen en er moet zeker worden ingezet op hun onafhankelijk handelen. Vandaag hangen zij vast aan middelen van scholen en is de school werkgever van de preventieadviseur. De federale regelgever heeft destijds terecht opgelegd dat er op werkplaatsen moet worden geïnvesteerd in preventieadviseurs, maar dan moeten daar ook middelen voor meekomen. Die middelen hebben de scholen vandaag niet of te weinig.

Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen digitalisering en afstandsonderwijs. Digitalisering is een werkvorm waar iedereen in de toekomst moet op inzetten, maar die kan ook gebeuren in de school. Dat staat op zich los van afstandsonderwijs. Het is belangrijk dat de kwaliteit van die werkvormen wordt onderzocht en kan worden bevestigd. De achterban zegt over het algemeen dat het beste onderwijs fysiek onderwijs is, in de klas met een leraar die gepassioneerd een verhaal kan vertellen aan de leerlingen. Dat betekent niet dat men tegen digitalisering is, maar die digitalisering moet ondersteunend zijn. Het kan niet de leraar voor de klas vervangen. Men wil daarover een debat voeren om te vermijden dat afstandsonderwijs of digitalisering een doel op zich worden. Het is geen doel maar het moet een ondersteuning zijn in een leerproces waar de plaats van de leraar onmiskenbaar is en waarbij fysiek contact ook belangrijk is. In een pandemie als deze komt men gedwongen in noodsituaties terecht. De lerarenopleiding kan daar veel in doen. COC wil dat de leraar de ruimte krijgt om zich te professionaliseren in zijn opdracht en zich verder te ontwikkelen in de digitalisering.

Voor de digitalisering zijn middelen nodig. Leerlingen moeten materiaal hebben, maar ook de leraren. Vandaag zijn er voorbeelden van good practices. Sommige schoolbesturen hebben beslist dat leraren materiaal krijgen maar er zijn ook scholen waar leraren met hun eigen materiaal op eigen kosten van thuis uit digitaal moeten communiceren en de eigen laptop en internetverbinding betalen.

Marianne Coopman antwoordt op de vraag wat het belangrijkste is dat onderwijs nodig heeft en welke leraren men nodig heeft, ongeacht of men in een crisis zit. Het onderwijs heeft sterke leraren nodig die vormend onderwijs kunnen geven. Leerkrachten dienen niet om opvang te doen. Opvang hoort bij onderwijs en moet goed geregeld worden. Leerkrachten moeten in een veilige en goed georganiseerde omgeving kunnen werken, en moeten de ruimte hebben om al hun leerlingen maximaal onderwijs te kunnen geven.

Als men werkelijk gelijke kansen wil, moet men niet kijken naar alles wat buiten onderwijs gebeurt. Wat buiten onderwijs gebeurt, is complementair en flankerend. Dat heeft men nodig. Men moet ervoor zorgen dat er binnen onderwijs onderwijs-tijd en mogelijkheden zijn om alle leerlingen maximaal het beste onderwijs te geven en aan gelijke onderwijskansen te kunnen werken. Het rapport over de zomerscholen zal zeker boeiend zijn, maar die zijn flankerend en aanvullend. Men moet alle garanties bieden in het onderwijs tijdens het schooljaar aan alle leerlingen. Onderwijs is de meest democratische instelling met een belangrijke democratische opdracht. Daarvoor heeft men sterke leraren nodig en ook sterke scholen.

Scholen met een goed beleidsvoerend vermogen bereiken meer. Dat ziet men ook in het sociaal overleg. Waar men sterk leiderschap heeft, namelijk leiderschap dat omkaderd is om de opdrachten te kunnen waarmaken, kan men ook zorgen voor goede risicoanalyses, een sterk preventiebeleid en goede organisatie, en daar is meestal ook goede inspraak. COV ondersteunt in meer dan de helft van de scholen absoluut mee het sociaal overleg. De vakbonden hebben heel breed ingezet om alle informatie bij de afgevaardigden en de personeelsleden te krijgen, met technische informatie, gerichte informatie en dienstverlening. Dat versterkt de werking in de scholen.

Men moet ervoor zorgen dat scholen goed kunnen werken, dat de kernopdrachten voor de leraren in orde zijn en dat er voldoende middelen zijn. Wat de middelen betreft, is er een aantal keren verwezen naar de toekomst van de digitalisering. Die toekomst is er nu al. Uit een bevraging weet men dat in het basisonderwijs meer dan de helft van de leerkrachten het ICT-materiaal voor een groot deel of bijna volledig zelf betaalt. Sommige scholen doen het goed maar er is nog een lange weg te gaan. Met 70 euro professionaliseringsbudget per vte, met het digitaal budget dat voorhanden is voor scholen, kan men geen toekomst uittekenen. Als men verder wil digitaliseren en werken aan afstandsonderwijs – twee onderscheiden begrippen – moet daar een duidelijke decretale basis voor komen waarin die professionalisering met voorwaarden en een kader is opgenomen.

Onderwijs is eigenaar van het onderwijsproces, dat moet men te allen tijde bewaken. Men moet kijken hoe men omgaat met het ethische aspect van de dataverwerking en het eigenaarschap van de data. Men moet een debat voeren, maar scholen moeten garanties hebben. Het gaat over leerlingen, die kwetsbaar zijn ten aanzien van privacy, GDPR en het aansturen van leerprocessen. Leraren moeten de eigenaars zijn van de leerprocessen.

Er is terecht een paar keer de vraag gesteld over de leraarskamers. Een school moet een goede omgeving zijn met goede klassen. Als een gebouw goed is ingericht, is het fijner om onderwijs te geven. Er moet ook ruimte zijn voor de leerkrachten om op een professionele manier te kunnen samenwerken. In veel scholen is nog een weg af te leggen inzake infrastructuur, ook in de leraarskamers.

Het klopt dat er in het begin heel wat clusterbesmettingen zijn geweest in de leraarskamers. Als men in te enge ruimtes bij elkaar zit, is het risico groter. Men heeft op communicatie daaromtrent ingezet. Risico's kan men niet helemaal vermijden. Men moet blijven inzetten op de veiligheid bij de volwassenen en bij de leerlingen. Dat doet men ook door veilige ruimtes te creëren. In de praktijk ziet men dat heel wat onderwijspersoneel ervoor zorgt dat de ramen op tijd worden geopend en de banken worden schoongemaakt. Eigenlijk is dat niet het werk van het onderwijzend personeel. In crisistijd doet men natuurlijk veel om alles goed te laten verlopen, maar structureel moeten het onderhoud en de gebouwen in orde zijn om goed te kunnen lesgeven.

In de basisscholen is er heel weinig kinderverzorging. Dat is een opdracht waarbij een personeelslid in verschillende scholen komt, net zoals de leermeesters. Dat

maakt dat daar een veiligheidsrisico inzit. Bijgevolg moest men maatregelen nemen. Als een kleine school zo al te weinig ondersteunende omkadering heeft en die ondersteuning door de veiligheidsmaatregelen niet kan gebeuren, dan zet men die organisatie nog meer onder druk. Dat is ook zo voor de ondersteuners van het M-decreet. Daaraan ziet men dat men structureel moet investeren in het onderwijs en in omkadering.

Marianne Coopman deelt ten slotte mee dat de vragen die nog niet werden beantwoord, schriftelijk zullen worden beantwoord.

De *voorzitter* dankt de sprekers voor de toelichtingen en voor de inspanningen die ze de afgelopen maanden hebben geleverd en nog zullen leveren. Hij zal de schriftelijke antwoorden aan het verslag laten toevoegen.

IV. Uiteenzetting door Pieter Verachtert, projectcoördinator onderzoek Vlaamse zomerscholen, Thomas Morehogeschool

1. Context

Pieter Verachtert is onderzoeker van het Expertisecentrum voor Effectief Leren van de Thomas Morehogeschool en heeft het onderzoek over de zomerscholen uitgevoerd met vier andere onderzoekers.

Pieter Verachtert haalt vrijdag 13 maart 2020 aan als de start van een periode die grote invloed heeft gehad op het onderwijs wegens COVID-19. Er zijn heel wat bezorgdheden ontstaan over de gevolgen van de sluiting van de scholen en de overschakeling op gedeeltelijk of volledig afstandsonderwijs op het leren van leerlingen. De minister heeft een dubbele oproep gelanceerd voor de organisatie van zomerscholen. Enerzijds was dat het centraal stellen van maatwerk voor leerlingen, dat aansluit op de leerbehoeften van leerlingen en op het onderwijstraject dat leerlingen sowieso lopen. Anderzijds werd de centrale rol voor onderwijsinstellingen en voor lokale overheden en provinciebesturen in de organisatie van de zomerscholen naar voren geschoven.

Tussen beide oproepen voor de oprichting van de zomerscholen was er ook een oproep voor de evaluatie van de zomerscholen, met twee onderdelen: de georganiseerde zomerscholen gedetailleerd in kaart brengen en een praktijk- en inspiratiegids voor toekomstige zomerschoolcoördinatoren en andere betrokkenen opstellen. De uiteenzetting van Pieter Verachtert gaat over het eerste. De Thomas Morehogeschool is blij dat ze deze opdracht heeft mogen uitvoeren.

2. Onderzoeksopzet en respons

Het onderzoeksopzet bevat twee belangrijke onderdelen. Enerzijds was er een vragenlijstenonderzoek waarmee men heeft geprobeerd om alle georganiseerde zomerscholen te bereiken en waarbij digitale vragenlijsten werden uitgerold richting leerlingen, ouders, medewerkers, coördinatoren en coördinatieverantwoordelijken. Daarbij heeft men in de mate van het mogelijke geprobeerd om een aantal gegevens uit de beleidsdatabank van het Departement Onderwijs en Vorming te laten halen om bijvoorbeeld zicht te kunnen krijgen op de achtergrondgegevens van leerlingen die in de zomerscholen zaten. Anderzijds is men in elf zomerscholen een dag op bezoek geweest met twee of drie onderzoekers, waar men veel heeft geobserveerd en interviews gehouden met verschillende betrokkenen, namelijk leerlingen, ouders maar vooral coördinatoren en medewerkers.

Ongeveer de helft van de medewerkers en ongeveer drie vierde van de coördinatoren hebben een vragenlijst ingediend. Bij leerlingen en ouders lag de respons

aanzienlijk lager. Daarom moet men er rekening mee houden dat de conclusies van de onderzoekers over hoe leerlingen en ouders de zomerscholen hebben ervaren, gebaseerd zijn op de medewerking van een relatief beperkte groep.

3. Resultaten

De zomerscholen liggen mooi verspreid over heel Vlaanderen, met concentraties in de grote steden Gent, Antwerpen en Brussel. In totaal hebben 138 zomerscholen plaatsgevonden met ongeveer 7500 leerlingen. Een tiental initiatieven had een goedgekeurde aanvraag maar kon te elfder ure de zomerschool niet laten plaatsvinden. Daar hadden onder meer de geldende coronamaatregelen in Antwerpen een belangrijke rol in.

De nadruk lag voornamelijk op zomerscholen gericht op leerlingen uit het lager onderwijs, al dan niet in combinatie met het secundair onderwijs, en in het secundair onderwijs vooral op de eerste graad. De lokale besturen en onderwijsverstrekkers zijn, zoals de oproep het had voorgeschreven, de stuwende krachten achter de aanvragen. Opvallend is dat in de zomerscholen met enkel een aanbod voor leerlingen uit het secundair onderwijs vooral scholen de trekkers zijn, terwijl bij zomerscholen met een aanbod voor leerlingen uit het lager onderwijs de lokale besturen iets vaker als aanvragers hebben gefungeerd.

Wat betreft de timing ligt het zwaartepunt op de laatste drie weken van augustus 2020. Men heeft geprobeerd om daar gegevens over te verzamelen. Men heeft geluiden gehoord dat dat voor leerlingen een goede oplossing zou zijn omdat het aanbod in de zomerschool dan naadloos aansluit bij dat van het volgende schooljaar maar dat voor de leerkrachten de zomerscholen in het vaarwater kwamen van de voorbereidingstijd voor het nieuwe schooljaar. Het onderzoek heeft geen uitspraak gedaan over wat de beste keuze is omdat er te weinig variatie in zit. Het aantal scholen dat in het begin van de zomervakantie van 2020 heeft plaatsgevonden, was zeer klein. Men kon dus niet statistisch nagaan of daar enig verschil merkbaar is.

De samenwerking tussen het lokaal bestuur en de vaak lokale scholen is de centrale as in de zomerscholen. Dat neemt niet weg dat er een heel grote waaier aan organisaties en instellingen betrokken was bij de zomerscholen, gaande van hogescholen die studenten aanleverden als medewerkers voor de zomerscholen, over sportclubs tot vrijetijdsverenigingen die het verrijkingsaanbod hebben georganiseerd, een soort vrijetijdsaanbod als aanvulling op het onderwijsaanbod.

Die samenwerking werd vaak als meerwaarde gezien, niet alleen omdat er zeer snel geschakeld moest worden om de zomerscholen tot stand te brengen, maar ook om een gevarieerd en goed aanbod te hebben. Een aantal van de samenwerkingsplannen die in de steigers stonden, is gesneuveld wegens de geldende coronamaatregelen, bijvoorbeeld omdat de toegang van externen tot de zomerscholen op een gegeven moment beperkt werd.

Pieter Verachtert komt tot de financiële en materiële ondersteuning. Het onderzoek heeft plaatsgevonden de laatste twee weken van augustus en de eerste dagen van september 2020. Op dat moment was in veel zomerscholen de financiële rekening nog niet gemaakt. Een op de vier zomerscholen geeft aan dat de subsidie niet volstond om de kosten te dekken en bijna de helft had daar op het moment van de bevraging nog geen zicht op. Op dit moment is het onderzoeksteam volop de inspiratiegids aan het voorbereiden en zit op korte termijn nog met heel wat zomerscholen samen. Een van de vragen die hun zal worden voorgelegd, is hoe zij die financiële regeling van de zomerscholen evalueren.

Uit de bevraging kwam duidelijk naar voren dat ongeveer een derde van de zomerscholen naast de subsidie van de overheid extra financiële ondersteuning kreeg, vooral van de lokale besturen. De samenwerking met de lokale besturen speelt ook een rol in de materiële ondersteuning, zoals het ter beschikking stellen van lokalen, ontsmettingsmateriaal en dergelijke.

Een laatste opvallend resultaat is dat slechts 14 percent van de zomerscholen gewerkt heeft met een vorm van waarborg. Uit de literatuur weet men dat het succes van een zomerschool onder meer afhangt van de mate waarin men leerlingen kan overtuigen om er effectief en lang genoeg aan deel te nemen. Dat valt zeer goed mee in de Vlaamse zomerscholen. Dat betekent dat men vanuit het onderzoek geen uitspraak kan doen of het hanteren van een waarborg een rol heeft gespeeld in het overtuigen van leerlingen.

De doelstellingen die zomerscholen zelf formuleren voor hun eigen aanbod waren uitgebreid. Bijna alle zomerscholen zeggen dat het wegwerken van leerachterstand een belangrijke doelstelling was. Ook zelfvertrouwen verhogen, schoolse betrokkenheid verhogen en sociale relaties versterken werden door heel wat zomerscholen naar voren geschoven als expliciete doelstelling. De medewerkers onderscheiden soms nog andere doelen dan de coördinatoren. Daaruit besluit de studie dat de zomerscholen enerzijds zeer veel doelstellingen hebben nagestreefd en anderzijds dat de interne afstemming over die doelstellingen op sommige vlakken nog beter kan. Uiteraard kan de snelheid waarmee de zaken georganiseerd zijn, daar een rol in gespeeld hebben.

In het doelpubliek wordt een onderscheid gemaakt tussen drie groepen. 40 percent van de zomerscholen richtte zich op de leerlingen van een specifieke school. Ruim een derde stond volledig open voor elke leerling die zich aanbood. Een derde van de zomerscholen richtte zich op een beperkt aantal scholen, bijvoorbeeld alleen de scholen die gevestigd zijn op het grondgebied van een gemeente.

Aan de coördinatoren werd gevraagd welk doelpubliek ze voor ogen hadden. Daar staken drie groepen boven uit: leerlingen met leerachterstand, kansarme leerlingen en anderstalige leerlingen. Daar is een link met de hypothese dat precies deze leerlingen het meest te lijden hebben gehad onder de onderwijsmaatregelen tijdens de laatste maanden van het schooljaar 2019-2020 naar aanleiding van COVID-19.

Een belangrijke vraag vanuit beleidsstandpunt is of dat doelpubliek effectief is bereikt. Men heeft dat op verschillende manieren proberen in kaart te brengen. Dat gebeurde via een bevraging van de coördinatoren, die daar zeer positief over zijn, met een score van 3,6 op 4. Men heeft geprobeerd om het bereikte doelpubliek in kaart te brengen. Ongeveer 30 percent van de leerlingen in de zomerscholen had niet de Belgische nationaliteit, er zat een belangrijk aandeel anderstalige leerlingen tussen en ongeveer een op acht leerlingen waren OKAN-leerlingen. Het aandeel leerlingen met een lage SES lag bijna dubbel zo hoog als in de Vlaamse schoolbevolking. De conclusie uit deze analyses is dat, in tegenstelling tot wat in sommige buitenlandse zomerscholen het geval is, de Vlaamse zomerscholen er wel degelijk in geslaagd zijn om een kansarmer publiek te bereiken. Dat mag een succes genoemd worden. Dat is het resultaat van de inspanningen van zeer vele betrokkenen bij de zomerscholen.

Nog meer goed nieuws is er als men kijkt naar de uitval. Sommige zomerscholen hebben tot bijna de helft van hun leerlingen zien verdwijnen in de loop van de zomerschool maar gemiddeld genomen nam 86 percent van de leerlingen aan minstens acht van de tien dagen deel. Dat is positief, aangezien men uit onderzoek weet dat de uitval een negatieve rol speelt in het effect van de zomerscholen.

De toeleverende school heeft een zeer belangrijke rol gespeeld in de manier waarop de leerlingen in de zomerscholen zijn geraakt. Enerzijds werd er ingezet op brede, open communicatie van het zomerscholenaanbod, zeer vaak gecombineerd met het individueel aanspreken en aanklampen van leerlingen en hun ouders. In heel wat scholen werden vanuit de klassenraad of het zorgteam leerlingen geïdentificeerd die volgens hen het meeste baat konden hebben bij zomerscholen. Zij werden in vele gevallen individueel en expliciet aangesproken.

De coördinatoren van de zomerscholen waren meestal personeel van het lokaal bestuur of een school. Ze waren wisselend betrokken bij het inhoudelijke aanbod. In de open zomerscholen, die openstaan voor alle leerlingen of die niet aan een school gelinkt zijn, is de betrokkenheid bij het inhoudelijke aanbod meestal iets lager. Bij de gesloten zomerscholen, die zich richten tot de eigen leerlingen, is die inhoudelijke betrokkenheid van de coördinator groter.

Het onderwijsaanbod werd in ruim 40 percent van de gevallen verzorgd door de leerkrachten en in ongeveer 27 percent door studenten van de lerarenopleiding. Zeven op tien van de medewerkers had een pedagogisch diploma, een leerkrachtendiploma of is daarnaar op weg. Een op de vijf van de medewerkers had geen pedagogisch bekwaamheidsbewijs. Uit onderzoek weet men dat zomerscholen er baat bij hebben om zeer sterke medewerkers en leerkrachten aan boord te hebben. Goede medewerkers vinden was echter niet altijd eenvoudig. Dat had onder meer te maken met de timing, met negatieve geluiden omtrent het statuut en de vergoeding van medewerkers in de zomerscholen, en met het feit dat medewerkers te elfder ure afhaakten waardoor coördinatoren in allerijl op zoek moesten naar nieuwe medewerkers.

Wat de inhoud betreft, lag een grote focus op Nederlands en wiskunde. Opvallend is dat sommige scholen het moeilijk hadden om goed zicht te krijgen op de beginsituatie van leerlingen. Maatwerk bieden, is moeilijk als men niet weet wat de onderwijsbehoeften van de leerlingen zijn. Veel medewerkers van de zomerscholen, en zeker de ervaren leerkrachten, hebben getracht om te differentiëren en hun aanbod zo goed mogelijk op de noden van de leerlingen toe te spitsen, maar in sommige gevallen hebben ze wat blindgevaren, zeker in de open zomerscholen waar het niet vanzelfsprekend was om alle informatie op een goede manier in de zomerschool te krijgen.

De meeste coördinatoren en medewerkers waren tevreden tot zeer tevreden over hun zomerschool. Voor de tevredenheid van de ouders en leerlingen waren er ook hoge scores, zeker wat betreft organisatie, kwaliteit van lesgeven en plezier. Ook op de vraag hoeveel men had bijgeleerd op de zomerschool, werd positief geantwoord, maar daar liggen de scores gemiddeld wat lager, met de opmerking erbij dat het aandeel leerlingen en ouders dat bevestigde werd, aan de lage kant ligt.

In het onderzoek heeft men geen effectmeting kunnen doen. Men heeft niet kunnen vaststellen hoeveel leerwinst leerlingen in de zomerscholen, op welk vlak dan ook, hebben kunnen boeken. Men heeft wel aan de betrokkenen gevraagd om de effectiviteit in te schatten. Men heeft gevraagd in welke mate coördinatoren, medewerkers maar ook leerlingen en ouders inschatten dat de zomerschool de gestelde doelen bereikt heeft. Over het algemeen kreeg die vraag hoge scores. De laagste scores worden vastgesteld voor het verkleinen van de prestatiekloof tussen de leerlingen. Dat kan deels te maken hebben met de formulering van de vraag. Men kon aangeven dat men op de goede weg was maar dat de kloof nog niet helemaal verkleind was. Hetzelfde geldt voor het aanbieden van nieuwe leerstof als voorbereiding op het nieuwe schooljaar. Vele zomerscholen hebben zich gericht op het remediëren van hiaten uit het schooljaar 2019-2020. Men had verwacht meer onderscheid te zien tussen remediërende en voorbereidende zomerscholen, maar vele zomerscholen zeggen dat door de leerachterstanden uit het vorige

schooljaar te remediëren, leerlingen beter voorbereid en uitgerust aan de start van het nieuwe schooljaar komen. Er zit variatie in de oordelen over de effectiviteit. Dat wil men nog verder bevragen in de geplande focusgroepen. Men zou kunnen verwachten dat er zeker in de gesloten zomerscholen, met leerlingen van de eigen school die er opnieuw het gewone schooljaar aanvatten, zicht op is of er een verschil is bij de leerlingen aan het begin van het nieuwe schooljaar.

4. Beleidsaanbevelingen

Het rapport benadrukt dat men de beleidsaanbevelingen heeft geformuleerd op basis van literatuur en op basis van het onderzoek, maar die zijn, gezien de timing van het onderzoek, niet uitgebreid doorgepraat met de verschillende partners. De onderzoekers kijken ernaar uit om met de diverse betrokkenen daarover van gedachten te wisselen.

De onderzoekers stellen voor om te blijven investeren in de Vlaamse zomerscholen. Een aantal van de kenmerken van effectieve zomerscholen die men uit de literatuur kent, komt terug in de zomerscholen van 2020 in Vlaanderen. De spreker denkt aan kleine groepen, weinig uitval en bekwame leraren, waar overigens nog vordering te boeken is gezien het aantal medewerkers zonder pedagogisch bekwaamheidsbewijs.

Het lijkt de onderzoekers raadzaam om op een of andere manier een scherpere focus te hanteren in de doelstellingen. Gemiddeld genomen selecteerden zomerscholen vijf doelstellingen. De onderzoekers twijfelen eraan of het haalbaar is om vijf vaak onduidelijk geformuleerde doelstellingen te halen op twee weken tijd.

De overheid heeft een zeer faciliterende rol opgenomen in de organisatie van de zomerscholen. Het rapport doet nog een aantal suggesties om de zomerscholen nog iets meer te kunnen ondersteunen.

Een aantal knelpunten in het aantrekken van goede medewerkers zou uit de weg kunnen worden geruimd. Men heeft bij de opstart van de zomerscholen wel wat wrevel opgepikt over het statuut van de medewerkers. Zo vonden sommige zomerscholen geen oplossing voor het feit dat leerkrachten niet als vrijwilliger mochten worden ingeschakeld voor de school waar zij officieel als leerkracht aan verbonden waren. Ook over de hoogte van de vrijwilligersvergoeding waren er vragen. Het lijkt raadzaam om bij een volgende organisatieronde van zomerscholen in een ruimer tijdspad te voorzien.

Wat betreft de subsidiëring van de zomerscholen had men gehoopt om meer resultaten uit het onderzoek te kunnen voorstellen, maar het lijkt de onderzoekers raadzaam om dat grondig te evalueren en indien nodig bij te sturen.

Vele onderzoekers pleiten voor meer wetenschappelijk onderzoek. Het lijkt de spreker zeker zinvol om bij een volgende zomerschoolronde na te denken over de manier waarop het effect van die zomerscholen op het leren en het welbevinden van leerlingen voldoende in kaart kan worden gebracht.

Een van de succesfactoren van de zomerscholen is de samenwerking van de lokale besturen met de partners, vooral dan de aanleverende scholen. In de inspiratiegids voor good practices moet men het hebben over hoe een zomerschool zo goed mogelijk zicht kan krijgen op de noden van de leerlingen. Een andere aanbeveling aan de organisatoren van zomerscholen is om duidelijker te kiezen in de doelstellingen van de zomerschool. Men stelt voor om iets meer te werken in de richting van het wegwerken van de leerachterstand als belangrijkste doel van de zomerscholen.

V. Vragen van de leden

1. Vragen van Koen Daniëls

Koen Daniëls start met vragen over de aanbevelingen. Wil men een scherpere focus in de doelstellingen van de zomerscholen omdat er te veel doelstellingen waren en men er niet aan kon werken, of omdat de doelstellingen niet duidelijk waren en er ruimere interpretatie aan werd gegeven? Is het mogelijk om op basis van het onderzoek wel bepaalde focussen naar voren te schuiven?

Wat betreft het opnemen van een faciliterende rol door de overheid, heeft men het dan vooral over de lokale overheid of de Vlaamse overheid, bijvoorbeeld in verband met het statuut en de verloning van vrijwilligers en leerkrachten? Wat moet de overheid precies doen?

Is de aanbeveling dat de zomerschool langer moet duren of dat de voorbereidings-tijd langer moet zijn?

Wat betreft de tevredenheid over de hoeveelheid bijgeleerde stof, is dat een inschatting van de kinderen en de ouders?

Bij de link tussen de school van de kinderen en de zomerschool zit men op een snijpunt van differentiëren en een groepsgevoel. Koen Daniëls vraagt of wordt bedoeld dat de school waar de kinderen schoollopen, moet aangeven waarop moet worden gewerkt voor elk kind en dat men dan op basis van de kinderen die naar de zomerschool komen, de doelstellingen vastlegt.

Waren de kinderen op de zomerschool aanwezig die men er wilde hebben? Er zijn bepaalde doelen vooruitgeschoven. Sommige scholen hebben kinderen warm gemaakt om zich in te schrijven. Kwamen die effectief?

Minister Ben Weyts zegt dat hij aan een inspiratiegids zal werken. Wat zou daarin moeten staan, naast wat Pieter Verachtert reeds heeft opgesomd in de aanbevelingen?

De afvaardiging van de vakbond heeft gezegd dat zomerscholen interessant zijn, maar dat het eigenlijk in de scholen tijdens de lestijd moet gebeuren. Wat kunnen de onderzoekers op basis van hun onderzoek daarover concluderen? Is de zomerschool wel degelijk aanvullend?

De onderzoekers zijn zelf actief in de lerarenopleiding. Halen zij uit hun onderzoek dingen die ze kunnen gebruiken in de lerarenopleiding van de Thomas Morehogeschool?

2. Vragen van Roosmarijn Beckers

Roosmarijn Beckers verwijst naar de vraag van de schoolleiders om het initiatief van de zomerscholen zelf in handen te houden in het kader van maatwerk omdat zij de leerlingen kennen. De samenwerking met de lokale besturen is belangrijk op het vlak van schaalvergroting, maar dat is dan weer een nadeel op het vlak van kinderen kennen en maatwerk bieden. Het valt op dat in bepaalde gebieden in Vlaanderen waar heel veel leerlingen zijn die baat zouden kunnen hebben bij een zomerschool, er juist weinig zomerscholen werden georganiseerd. Bijvoorbeeld in Denderleeuw werd maar één zomerklasje georganiseerd, terwijl daar veel leerlingen zijn met SES-kenmerken of die het Nederlands niet goed machtig zijn. Kan Pieter Verachtert aanbevelen dat wanneer de zomerscholen structureel verankerd worden, dat Vlaanderenbreed gebeurt, zeker waar nodig? Moet het op een andere manier worden georganiseerd? Nu was het zeer vrijblijvend, zowel voor de leerlingen als voor de leerkrachten.

In een interview in Klasse met Pieter Verachtert las Roosmarijn Beckers dat er nood is aan meer ervaren leerkrachten. Vele leerkrachten waren beginnende leerkrachten en leerkrachten in stage. Verloning is een belangrijk punt bij het aantrekken van die leerkrachten, maar dat is niet alles. Heeft Pieter Verachtert aanbevelingen over hoe men meer ervaren leerkrachten kan aantrekken?

Wat is het idee van Pieter Verachtert over de winterscholen, paasscholen en weekendscholen, dus de bijscholen van minister Ben Weyts? Daar is heel weinig animo voor.

Wat vindt hij van het idee om de mogelijkheid te geven aan studenten in de lerarenopleiding om stage te lopen in de zomerscholen om zo extra volk aan te trekken?

Roosmarijn Beckers heeft het gevoel dat bij sommige leerkrachten bijschoolmoeheid ontstaat. Zijn er aanbevelingen om dat te voorkomen? Uiteraard kan hier de vergoeding een rol in spelen.

De zomer van 2020 was zeer bijzonder. Door de coronacrisis is de kloof veel groter geworden wat betreft digitale middelen, ondersteuning van ouders bij het afstandsonderwijs en dergelijke meer. De spreker is voorstander van structurele verankering maar ze vraagt of de zomerscholen de volgende jaren ook zo een groot succes zullen kennen als de coronaproblematiek zich niet meer stelt. Men kan berekenen dat ongeveer de helft van de leerlingen in de zomerscholen uit een anderstalig milieu komt. Het is belangrijk dat men deze leerlingen bereikt maar in normale zomers zullen veel van deze leerlingen langdurig op vakantie gaan naar hun land van herkomst. Het is de vraag of het succes van de zomerscholen in 2020 zal worden herhaald in een normaal schooljaar. Wat zijn de inzichten van Pieter Verachtert hierover?

De financiële eindbalans is nog niet bekend, maar Roosmarijn Beckers vindt het zeer belangrijk dat die wordt uitgeklaard. Als men het succes van de zomerschool wil handhaven, dan moet dat voor scholen kostendekkend zijn. Ze vindt het ook heel belangrijk dat de scholen duidelijke doelen stellen zodat wetenschappelijk onderzoek gedaan kan worden naar de effectiviteit van de zomerscholen, dat er een nulmeting kan worden gedaan, waarna men kan kijken wanneer het schooljaar opnieuw begint, hoeveel leerwinst er is geboekt. Om de leerwinst te meten, is het belangrijk dat de scholen waar de leerlingen schoollopen, de zomerschool organiseren.

3. Vragen van Loes Vandromme

Loes Vandromme verwijst naar de aanbevelingen in het onderzoek die een startpunt zijn voor een open gesprek over de lessons learned van de zomerscholen 2020 met het oog op toekomstige zomerschoolinitiatieven. Met welke belanghebbenden en betrokkenen zouden de onderzoekers nog graag afstemmen? Mag men concluderen dat de ministers het overtuigende, positieve verhaal over de zomerscholen hebben gebracht en dat de onderzoekers hierover toch nog een aantal opmerkingen willen maken?

De onderzoekers willen aanvullend wetenschappelijk onderzoek. Een aantal zaken moet nog verder worden onderzocht, onder meer hoe de subsidiëring in de toekomst moet gebeuren, zeker in het licht van het dichten van de kloof tussen leerlingen die mee zijn op school en degenen die niet mee zijn. Kan men daaruit voor het reguliere onderwijs leren hoe men die kloof tijdens de gewone schooluren kan dichten? Focust men het best op het basisonderwijs voor het organiseren van zomerscholen? Wil men dit verder onderzoeken? Moet de focus liggen op remediëren, en dan enkel op Nederlands en wiskunde?

Hoe kunnen de pedagogische begeleidingsdiensten faciliterend zijn bij de zomerscholen?

Was er bij het organiseren van zomerscholen een verschil tussen de steden en gemeenten die zelf onderwijs inrichten en degenen die dat niet doen? Is daar een verschil in aanpak en samenwerking?

In de Westhoek werden slechts twee zomerscholen georganiseerd. Dat vindt Loes Vandromme jammer voor al die kwetsbare kinderen in de meer landelijke gebieden. Hoe kan men bijvoorbeeld met subsidiëring of financiering die zomerscholen in de meer landelijke gebieden een duwtje in de rug geven?

Loes Vandromme begrijpt dat volgens de onderzoekers er vooral een focus moet zijn op het remediërende en dat daar de doelstellingen het gemakkelijkst kunnen worden gehaald. Mag zij ervan uitgaan dat men zomerscholen eigenlijk alleen maar voor de geattesteerde leerlingen kan openstellen? Zij stelt dit zwart-wit, omdat ze duidelijk wil horen hoe men dat ziet. Er wordt sterk gefocust op de achterstand in Nederlands en wiskunde. Is een sturende aanpak nodig of eenheidsworst? Ze merkt op dat een zomerschool ingebed wordt in de lokale context en dat een zomerschool in een landelijke context wellicht anders zal zijn dan in een stedelijke context. Hoe moet men dat zien?

Wat betreft de samenwerking tussen de organisatoren en de scholen gelooft Loes Vandromme zeer sterk in het aanklampend werken, maar er is ook het recht van de ouders om te zeggen waar het stopt met het doorgeven van informatie over hun kinderen aan derden. Hoe moet men dat zien? Kan men daar nog stappen in zetten?

De onderzoekers geven het belang van meer maatwerk aan. Zij volgt wat Koen Daniëls heeft gezegd over hoe men op maat kan werken wanneer men op voorhand al doelstellingen heeft vastgelegd. Op maat krijgt dan een beperktere betekenis. Hoe zien de onderzoekers dit zelf?

Hoe zien de onderzoekers de opvolging van de zomerschool? Kan men bijvoorbeeld een link maken tussen hoe de leerlingen het deden op de zomerschool en in het nieuwe leerjaar? Hoe kan men daar nog winst maken?

Ouderbetrokkenheid is cruciaal in het dichten van de kloof. Is de betrokkenheid van ouders bij de zomerscholen onderzocht? Nemen de onderzoekers dat mee voor verder onderzoek?

Wat kan men leren uit de zomerscholen voor het reguliere onderwijs? Positief was bijvoorbeeld dat men in de zomerscholen in kleine groepjes kon werken. Wat kan men daar allemaal uit leren, gekoppeld aan het feit dat zomerscholen een flankerend verhaal zijn en de eerste taak in het reguliere onderwijs ligt?

Hoe zien de onderzoekers de begeleiding van de medewerkers zonder een pedagogisch diploma? Hoe kan men die mensen sterker maken? Kan men het systeem uit de lerarenopleiding om te werken met buddy's, waarbij studenten buddy zijn van een leerling die het wat moeilijker heeft, meenemen in de zomerscholen?

Loes Vandromme stelt ten slotte vast dat er weinig onderzoek is gebeurd naar hoe men de onderwijstijd moet indelen. Daar zijn heel veel meningen over. Zelf meent ze dat men best evidencebased conclusies trekt. Wat zijn hierover de bevindingen van de onderzoekers en de aanbevelingen voor het beleid?

4. Vragen van Sihame El Kaouakibi

Sihame El Kaouakibi is voorstander van effectiviteit van het beleid. Daarom vindt ze het goed dat ervoor werd gekozen om meteen een wetenschappelijke evaluatie van de zomerscholen te maken. Het onderzoeksteam stelt voor om de

doelstellingen van de zomerscholen te verduidelijken. Er worden verschillende doelstellingen naar voren geschoven. Moet de Vlaamse overheid duidelijkere doelstellingen voor alle zomerscholen vooropstellen of moet een zomerschool zelf duidelijkere doelstellingen nastreven? Men hoort vanuit de zomerscholen een duidelijke vraag naar autonomie.

Hoe zorgt men voor een dekkend aanbod? Er was vooral een aanbod aan zomerscholen voor het lager onderwijs terwijl ze ook voor het secundair onderwijs heel interessant kunnen zijn. Het gaat niet alleen over het onderwijsniveau maar ook over het type en de geografische spreiding. Wat kan ertoe leiden dat ook in het secundair onderwijs, in andere onderwijstypes en op andere plaatsen initiatieven worden genomen? Wie kan daar het best de regie voor in handen nemen? Welke samenwerkingen die in de zomer van 2020 werden opgezet, hebben duidelijke meerwaarde opgeleverd en kan men het best verder uitrollen?

Zomerscholen kunnen uiteraard niet in de plaats treden van het regulier onderwijs. Het is flankerend en aanvullend. Welke afstemming tussen beide werkt het beste?

Ze gelooft heel sterk dat rond de school nog een veel sterker ecosysteem kan worden geactiveerd. Zomerscholen kunnen daar een hefboom voor zijn, zowel voor taalontwikkeling, remediëring en begeleiding van leerlingen. Daarvoor zijn interessante samenwerkingen op te zetten met jeugdwerkers en welzijnswerkers. Dat ecosysteem kon door COVID-19 niet volledig worden opgezet. Hoe organiseert men dat beter? Welke samenwerkingen zijn wel succesvol gebleken? Wat was de meerwaarde? Kan men die samenwerkingen enkel voor zomerscholen inzetten, of hebben scholen tout court nood aan een dergelijk ecosysteem, niet alleen bij de schoolopdrachten maar ook bij het flankerend beleid? Wie neemt hier het best de regie in handen, de scholen of de lokale besturen? Hoe kan men dat het best implementeren?

5. Vragen van Elisabeth Meuleman

Elisabeth Meuleman vraagt wat er nodig is om de zomerscholen in de toekomst structureel te verankeren. Er moet beter op voorhand gepland worden en er zullen meer middelen nodig zijn. Zijn er nog andere zaken die structureel moeten worden verankerd en waar nu al werk van kan worden gemaakt om de zomerscholen in de toekomst beter uit te bouwen?

Kleuters waren in de oproep van de minister uitgesloten van de zomerscholen. Haar leek dat een eigenaardige beslissing. De kleuters van de derde kleuterklas lijken haar bij uitstek een groep om voor te bereiden op de overgang naar het eerste leerjaar. Wat denken de onderzoekers daarvan? Zijn er indicaties over?

Men heeft gezegd dat de focus moet liggen op leerachterstand en remediëren. Moet men inzetten op taal en wiskunde of breder gaan? Is net de algemene ontwikkeling niet belangrijk? Kan er worden gekeken naar andere onderzoeken en buitenlandse voorbeelden en wat daarvoor nodig zou zijn? Hebben de onderzoekers daar tips voor?

Heeft men ook scholen bevroegd die bewust hebben beslist om geen zomerschool in te richten? Wat was daar de reden voor? Waren die praktisch of principieel van aard? Kan men daar iets uit leren? Het feit dat nogal wat scholen niet hebben meegedaan, zorgt voor ongelijkheid. De zomerscholen hebben de doelgroep van de kwetsbare leerlingen zeker bereikt, maar er blijft een grote groep kwetsbare leerlingen met leerachterstand, die niet is bereikt. Eigenlijk heeft elk kind evenveel recht op leren, te allen tijde. Het enige bezwaar van Elisabeth Meuleman tegen de zomerscholen is dat men ongelijkheid krijgt die misschien niet op te lossen is. Zolang er geen verplichte zomerschool voor iedereen is, komt men al snel bij het

verkorten van de zomervakantie uit. Pas dan kan men iedereen bereiken. Hoe staan de onderzoekers daartegenover? Hoe verhoudt de zomerschool zich tot het inkorten van de zomervakantie, waarbij er niet het probleem is dat men niet iedereen bereikt, maar wel het nadeel dat men leerlingen bereikt die de zomerschool niet nodig hebben en misschien beter andere dingen doen voor hun ontwikkeling? Wat is de mening van de onderzoekers hierover?

6. Vragen van Hannelore Goeman

Hannelore Goeman is het eens met de aanbevelingen over een langer tijdspad, meer duidelijkheid over de financiering in de toekomst en de leerwinsten beter evalueren. Ze kan alleen maar positief zijn over het feit dat de zomerscholen hun doelgroepen bereikt hebben. Kan Pieter Verachtert nog wat verder ingaan op de factoren die zorgden voor het bereiken van die kinderen? Kan hij een aantal voorbeelden van best practices geven van scholen die bijzonder origineel uit de hoek zijn gekomen bij het bereiken van de kinderen die er het meeste nood aan hebben?

Men kan het concept van zomerscholen zeer breed invullen. In hoeverre zat daar variatie op? Waren er initiatieven die duidelijk voor een meer schoolse aanpak kozen en andere die meer ruimte gaven aan vrijetijdsbesteding van kinderen? Hing dat samen met de organiserende instantie?

Hoe werd bepaald wat er precies werd gegeven in het schoolse luik? Ook daar was het kader heel breed. De focus lag op wiskunde en Nederlands, maar het is een zeer diverse groep leerlingen met diverse leeftijden.

Wat betreft de inzet van personeel heeft Hannelore Goeman begrip voor de kleine frustraties die daar nog over bestaan. Men moet daarover nadenken wanneer men leerkrachten gemotiveerd wil houden voor de zomerscholen. Het ging over vergoeding en statuut, maar het ging het ook over wat de verwachtingen waren van de mensen die daaraan hebben deelgenomen. Vonden zij een vrijwilligersvergoeding voldoende? Moet men verder nadenken over een billijke vergoeding? Ging het ook over ondersteuning en omkadering? Wat kan daar nog beter?

Hannelore Goeman sluit zich aan bij de vraag van Elisabeth Meuleman of het de onderzoekers geen goed idee lijkt om na te denken over waarom bepaalde scholen niet hebben meegedaan. Zeker als men wil dat de zomerscholen in de toekomst worden verdergezet, lijkt het haar belangrijk dat alle kinderen de kans krijgen deel te nemen en kan men zich geen blinde vlekken permitteren.

Hannelore Goeman meent dat men voor de toekomst de doelstellingen rond onder meer het inhalen van leerachterstand moet verfijnen. Ze vraagt of men na corona dezelfde bereidheid zal zien, zowel bij leerkrachten als bij ouders van kinderen die er eigenlijk wel nood aan hebben. De meeste mensen zijn overtuigd van de meerwaarde van zomerscholen net omdat de zomervakantie zo lang is. Denkt Pieter Verachtert dat de herfstscholen, de paasvakantiescholen en de weekendscholen dezelfde meerwaarde hebben? Zelf heeft ze het gevoel dat men kinderen niet mag overbevragen en dat ze ook nood hebben aan momenten van pauze waarin ze onbezorgd jong kunnen zijn en van de vakantie kunnen genieten.

7. Vragen van Jos D'Haese

Jos D'Haese heeft het over het evenwicht tussen zomerscholen en het bijwerken op school, waarbij hij het ermee eens is dat men vooral in de les op school kan bijspijkeren. Een ander aspect is dat in een normale vakantie heel wat leerlingen op kamp gaan of andere activiteiten hebben met leeftijdsgenoten waar ze ook Nederlands leren of sociale vaardigheden. Moet men er naast het spoor van zomerscholen ook niet op inzetten om de drempel voor activiteiten te verlagen en ervoor te zorgen

dat men meer leerlingen dergelijke vrijetijdsbestedingen tijdens de vakanties kan aanbieden?

In een eerdere hoorzitting waarschuwde de afgevaardigd bestuurder van het GO! Raymonda Verdyck voor de commercialisering van de zomerscholen, zeker nu men ziet dat het inschakelen van leerkrachten niet zo eenvoudig is (*Parl.St.* VI.Parl. 2020-21, nr. 536/10). Het gevaar bestaat dat dit op termijn niet meer gratis zal zijn en men een nieuwe drempel krijgt voor het bijspijkeren in de zomer. Hoe kan men dat tegenhouden?

8. Vragen van Jo Brouns

Jo Brouns vraagt hoe Pieter Verachtert kijkt naar het aanbod voor leerlingen uit het buitengewoon onderwijs met specifieke onderwijsbehoeften. Ziet hij daar in de toekomst een plaats voor weggelegd? Zo ja, hoe groot zou het doelpubliek dan kunnen zijn?

De 138 scholen waren een succes als start. Als men de zomerscholen Vlaanderen-breed gaat uitrollen, hoeveel scholen is dan realistisch? Met welk jaarlijks budget moet men rekening houden?

Er is gezegd dat de samenwerkingsverbanden met de onderwijskoepels en de pedagogische begeleidingsdiensten gefaciliteerd moeten worden. Is dat een gewenste of noodzakelijke stap, een nieuwe opdracht voor de koepels en de pedagogische begeleidingsdiensten? Zo ja, welk budget is daarvoor nodig in functie van de ontwikkeling en het inzetten van de omkadering?

Naast de focus op remediëring hebben de zomerscholen de belangrijke taak om het aspect ontspanning, sport en spel in te vullen. In de gemeente van Jo Brouns heeft men dat gedaan in samenwerking met de lokale sport- en jeugdverenigingen. Men stelde vast dat de doelgroep die men met de zomerscholen bereikte, een ondervertegenwoordiging kent in die lokale verenigingen, in dat sociaal weefsel. Dat is een belangrijk aspect van het leren en de groei naar volwassenheid. De belangrijke sociale vaardigheden kunnen niet alleen op de schoolbanken maar zeker ook in het verenigingsleven aangeleerd worden. Wat is het idee van de onderzoekers op dat vlak bij de verdere uitrol en de structurele inbedding van de zomerscholen? Wat is de rol daarin voor de verenigingen?

Blijkt uit het onderzoek dat de provincies hun coördinerende rol goed hebben opgenomen? Hoe evalueren de onderzoekers hun rol? Zien ze een structurele rol voor de provincies in de toekomst?

Zijn er nog lessen te trekken op het vlak van het gebruik van de infrastructuur van de scholen? Is er een evaluatie van de mogelijkheden op het vlak van ICT-toepassingen? Zijn er op dat vlak nog suggesties voor het beleid?

VI. Antwoorden van Pieter Verachtert

Pieter Verachtert start met een algemene opmerking over de doelen van de zomerscholen. De zomerscholen 2020 zijn vertrokken vanuit een zeer specifieke context, namelijk de COVID-19-uitbraak en alle gevolgen daarvan voor het onderwijs. De kans is reëel dat ook de volgende lichting zomerscholen van 2021 nog zal moeten worden bekeken vanuit dat perspectief. Op langere termijn zal die focus verschuiven weg van COVID-19 richting de rol die zomerscholen kunnen spelen. Hij denkt dat de zomerscholen in deze periode om verschillende redenen heel belangrijk waren. Het is een terechte vraag welke rol de zomerscholen op langere termijn kunnen spelen en vooral welke doelstellingen men eraan moet verbinden. De

zomerscholen van 2020 hebben 7500 leerlingen bereikt. Men zou kunnen zeggen dat het niet wenselijk is dat alle Vlaamse leerlingen een zomerschool zouden kunnen volgen want dan gaat het de facto om een verlenging van het schooljaar. Hoewel de zomerscholen het beoogde publiek hebben bereikt, waren er toch nog veel kinderen die niet naar een zomerschool zijn geweest. Dan is de vraag of men geen nieuwe ongelijkheid creëert terecht.

Op de vraag van Koen Daniëls antwoordt de spreker dat zomerscholen het niet zo gemakkelijk vonden om hun eigen doelstellingen te kiezen. Men ziet een kleine variatie tussen de zomerscholen, al kon men geen systematische verschillen vinden, bijvoorbeeld gelinkt aan het type aanvrager. Men ziet wel zomerscholen die meer gericht zijn op het cognitieve, het wegwerken van de leerachterstanden, terwijl andere zomerscholen hun taak uitdrukkelijk veel breder opvatten en inzetten op enerzijds het wegwerken van leerachterstand maar anderzijds nog veel sterker op het opnieuw aanzwengelen van schoolse betrokkenheid aan het einde van de zomervakantie. Veel leerlingen moeten in het begin van het schooljaar opnieuw in de schoolse structuur van het leren komen. Voor sommige leerlingen gaat dat vanzelf, maar voor leerlingen met een thuisomgeving die minder schools is aangelegd, duurt dat even. De derde of de vierde week van het schooljaar is men dan terug vertrokken. Het interesseert de spreker om via een effectmeting na te gaan of men ook in die zomerscholen die minder leergericht zijn, toch via de schoolse structuur en het opnieuw beginnen te leren, op 1 september met die leerlingen een vliegende start kan maken zodat de leerwinst in september sterker wordt. Dat zou ook een effect van zomerscholen kunnen zijn. Op basis van dit onderzoek kan men daar geen of weinig uitspraken over doen.

Pieter Verachtert komt tot de vragen waarom zomerscholen niet zijn ingericht en over leerlingen die niet zijn bereikt. Deze vragen zijn terecht maar vanuit het onderzoek kan hij daar helaas weinig over zeggen. De onderzoekers zullen wel proberen om er in een van de focusgesprekken zicht op te krijgen waarom mensen die wel het idee hadden om een zomerschool te organiseren, dat uiteindelijk niet hebben gedaan. Om de redenen te kennen waarom er in sommige delen van Vlaanderen minder zomerscholen waren dan mogelijk was, zou men ter plaatse verdere informatie moeten verzamelen.

De aanbeveling om de focus richter te leggen en misschien wel op taal en wiskunde te focussen, is geen betoog dat taal en wiskunde veel belangrijker zijn dan alle andere doelen die men zou kunnen nastreven. Een zomerschool duurt uiteindelijk maar twee weken. Als men zou moeten kiezen, is het misschien beter te durven kiezen voor taal en wiskunde die een aanzienlijk aantal lesuren en een aanzienlijk gewicht hebben in wat leerlingen op school moeten leren, eerder dan voor kleinere vakken of zaken die minder prominent in het onderwijs aanwezig zijn. Hierbij stelt hij wel de vraag of zomerscholen die leerlingen van alles een beetje willen aanbieden, wel passen in een verhaal waarbij men de zomerscholen als een belangrijk middel ziet om grote leerachterstand op te halen.

Wat betreft de afstemming tussen de rol die scholen sowieso tijdens het schooljaar vervullen in het verkleinen van leerachterstand en het laten boeken van zoveel mogelijk leerwinst door alle leerlingen, en de zomerscholen, verdient het volgens de spreker alle aanbeveling om scholen alle middelen te geven en hen in staat te stellen om leerlingen zo ver mogelijk te brengen tijdens het schooljaar. Men maakt zomerscholen liefst overbodig. Als men onderwijs kan maken waarin elke leerling tijdens de schooluren kan leren wat hij moet leren, dan is men zeer goed bezig en dan worden de zomerscholen overbodig. Er is de laatste vijf jaar nieuw onderzoek naar 'summer learning loss' gedaan, maar het zijn veelal studies op Amerikaanse leest geschoeid. In Vlaanderen zijn daar weinig data over. Het blijkt dat de zomervakantie een rol speelt in het vergroten van de verschillen tussen leerlingen. Ouder onderzoek, dat methodologisch minder degelijk was, en waar de focus nogal werd

gelegd op de link met verschillen tussen kansarme en kansrijke kinderen bijvoorbeeld, is men opnieuw aan het bekijken vanuit de methodologische vooruitgang die is geboekt. Vermoedelijk komen er de komende maanden en jaren nog publicaties over 'summer learning loss' die inzage geven in hoe die verschillen tijdens de zomervakantie evolueren. Als blijkt, gegeven een zeer degelijk en sterk onderwijs, dat kansarme kinderen een aanzienlijk groter gevaar lopen om tijdens de vakantie zaken kwijt te geraken, dan komen de zomerscholen structureel om de hoek kijken om daar mogelijk een oplossing voor te bieden. In de literatuur is de gerichtheid op leren heel belangrijk in het succes van zomerscholen. Zomerscholen hebben geen gigantisch effect op het leren maar doordat zij in een beperkte tijd een klein stuk van de leerachterstanden kunnen remediëren, lijkt het de spreker zeker zinvol om er verder over na te denken of en op welke manier dat kan.

Wat betreft de vraag van Koen Daniëls of de verdere ondersteuning of facilitering vooral vanuit het Vlaamse of vanuit het lokale niveau moet komen, zijn volgens de spreker nog op verschillende vlakken zaken te overwegen. Men zou kunnen nadenken over bepaalde aanpassingen in de regelgeving op Vlaams niveau of op federaal niveau, bijvoorbeeld over de vergoeding en het inzetten van vrijwilligers. Als zou blijken dat dit het voor veel scholen mogelijk maakt om nog meer kwaliteitsvolle medewerkers aan te trekken, dan valt het te overwegen om er op beleidsniveaus zaken in aan te passen. Het kan ook mogelijk zijn dat er samenwerkingsverbanden komen of initiatieven worden genomen door lokale besturen om de juiste mensen in de zomerscholen te krijgen. Op beide vlakken zijn er zaken te overwegen.

Het ruimere tijdspad ging niet over het per se verlengen van de zomerscholen tot vier of zes weken maar wel over de aanloop naar de zomerscholen, de tijd die verstrijkt tussen de oproep en het moment dat ze georganiseerd worden. Nadenken over op welke manier men de onderwijsnoden van leerlingen in die zomerscholen krijgt, vraagt uiteraard wat tijd.

Zomerscholen met een gesloten aanbod waren op het vlak van de onderwijsnoden in het voordeel omdat het over hun eigen leerlingen ging en de informatie over de noden in het eigen schoolteam aanwezig was. Dat is een van de belangrijkste vragen van Pieter Verachtert aan de focusgroepen met de zomerscholen. Een aantal open zomerscholen is erin geslaagd om die onderwijsnoden te pakken te krijgen. Men heeft een vragenlijstonderzoek uitgevoerd, wat betekent dat men over alle zomerscholen over een beperkt aantal zaken iets zinvols kan zeggen, maar dergelijke praktische zaken is men nog op het spoor aan het komen in functie van de inspiratiegids. Hij hoopt daarover op korte termijn een aantal good practices te kunnen bovenhalen. Dat is uiteraard een knoop. De vraag is hoe men het praktisch zal organiseren dat leerlingen door een school worden aangemoedigd om een zomerschool te bezoeken en dat de medewerkers die in die zomerscholen staan, vanaf dag één aan de slag kunnen en zich zo goed mogelijk kunnen organiseren zodat aan alle noden van al die individuele leerlingen kan worden voldaan.

Het zou enerzijds interessant zijn om studenten uit de lerarenopleiding systematisch in te zetten in de zomerscholen en daar een deel van hun stage van te maken. Anderzijds maakt Pieter Verachtert de bedenking dat dat studenten zijn die de basis van goed lesgeven nog aan het leren zijn. Men kan de vraag stellen of voor de uitdaging van een zomerschool, waar men heel vaak met zeer diverse groepen zit, een student uit de lerarenopleiding de geschikte kracht is om de leerlingen tot effectief leren te brengen, hoewel dat heel vaak enorm gemotiveerde jonge mensen zijn. Een interessante praktijk in een aantal zomerscholen was de koppeling van studenten uit de lerarenopleiding aan ervaren leerkrachten, waardoor men twee leerkrachten in de zomerkلاس heeft. Op die manier kan men beter differentiëren, maar ook een mogelijke stage van de student interessanter maken en de ervaring van een leerkracht die al vele jaren op de teller heeft, koppelen aan een

beloftevolle leerkracht in opleiding. Hierbij maakt hij de bedenking dat als een aantal zomerscholen het al heel moeilijk had om aan goede medewerkers te geraken, die uitdaging nog veel groter wordt wanneer men systematisch naar coteaching in de zomerscholen gaat.

Wat zijn de factoren van welslagen om de kinderen te bereiken? Veel zomerscholen hebben veel energie gestoken in het opbellen van mensen, of deur aan deur gaan om ouders en leerlingen ervan te overtuigen om mee te doen. Dat is een succesfactor in het feit dat de zomerscholen van 2020 erin geslaagd zijn om een aanzienlijk deel van de meest kwetsbare leerlingen aan boord te halen.

Pieter Verachtert sluit af met de vragen over zomerscholen op langere termijn. Hij vindt het zeer zinvol om na te denken over de concrete doelstellingen die zomerscholen zouden moeten hebben, bekeken vanuit beleidsmatig standpunt. Zomerscholen werken het best binnen een duidelijk kader. Er valt wat voor te zeggen om zomerscholen de nodige vrijheid te geven om binnen dat kader wat doelstellingenaccenten te kunnen leggen, beantwoordend aan de noden van hun leerlingpopulatie. De vraag is sowieso of zomerscholen postcorona een groot effect op het leren van kinderen kunnen hebben. Op basis van onderzoek kan men daar licht positief op antwoorden. De vraag is hoe zich dat verhoudt ten opzichte van de verschuiving in de onderwijstijd. In de publieke opinie wordt er wel wat gepubliceerd over de vraag of men met de vakanties moet schuiven. Dat is een zeer complexe puzzel. Er is het perspectief van de scholen en leerkrachten die een heel schooljaar veel van zichzelf geven. Aan het einde van het schooljaar en in de voorbereiding op het schooljaar, ook tijdens de vakantie, verrichten zij nog zeer veel schoolwerk. Dat is zeker een aspect om mee te nemen. Anderzijds moet men opletten dat de zomerscholen, als ze een langetermijnplan worden, zeker de juiste leerlingen blijven bereiken.

Kan dat al dan niet gecombineerd worden met een aanbod van vrijetijdsorganisaties en organisaties die een aanbod hebben van taalvakanties voor anderstalige leerlingen? Zomerscholen maken het verschil dat ze expliciet gefocust zijn op het schoolse leren, terwijl een groot deel van het vakantieaanbod voor leerlingen zeer fijn is en kinderen er zeer veel bijleren, zoals sociale zaken, taal enzovoort, maar waarbij men zich de vraag kan stellen of dat vakantieaanbod diezelfde doelen kan bereiken en dezelfde mate van effectiviteit heeft als goed georganiseerde zomerscholen.

Pieter Verachtert besluit dat het Expertisecentrum voor Effectief Leren steeds openstaat om over dit complexe vraagstuk verder te communiceren en te debatteren.

Op een laatste vraag van Loes Vandromme antwoordt de spreker dat de resultaten van de gesprekken met de focusgroepen in de inspiratiegids zullen worden verwerkt. Men zal daar zeer snel focussen op de zaken die volgens de zomercoördinatoren moeten worden verbeterd en waar er voorbeelden van goede praktijken zijn. Waarschijnlijk komt er een bijlage bij de inspiratiegids. Het is niet de bedoeling om er nog een heel nieuw onderzoeksrapport aan vast te hangen. Men gaat in overleg met het Departement Onderwijs en Vorming bekijken op welke manier dat het meest zinvol kan gebeuren.

VII. Uiteenzetting door Dylan Couck, bestuurder Onderwijs, en Sander Vanmaercke, bestuurder Sociale Zaken, Vlaamse Vereniging van Studenten

1. Het coronabeleid voor studenten

Dylan Couck zegt dat de VVS de belangen en de wil van de Vlaamse studenten behartigt, zowel bij de hogeronderwijsinstellingen zelf als bij de overheid, waar ook

het Vlaams Parlement deel van uitmaakt. Hij is zeer tevreden om met het Vlaams Parlement in dialoog te kunnen gaan over het gevoerde beleid van de afgelopen maanden, zowel vanuit de ervaringen van de studenten als vanuit de VVS, perspectieven die soms gelijklopen en soms iets meer uit elkaar lopen.

De VVS legt in de presentatie de focus op het Vlaamse beleid zelf en niet op wat de instellingen voor hoger onderwijs hebben gedaan. De VVS heeft aan het begin van de zomervakantie van 2020 al een hoorzitting gehad in de Commissie voor Onderwijs, die voornamelijk daarop focuste (*Parl.St.* VI.Parl. 2019-20, nr. 409/3). De bevindingen die in die commissie naar boven zijn gekomen, gelden nog steeds voor wat het voorjaar van 2020 betreft. In de zomer en in het najaar van dat jaar ziet men dat de hogeronderwijsinstellingen veel geleerd hebben van de ervaringen uit het voorjaar. Het afstandsonderwijs staat veel beter op punt. Niet alles loopt perfect, maar dat is niet de belangrijkste bezorgdheid die men wil aankaarten.

Het beleid van de overheid is volgens de VVS in twee fasen verlopen. De eerste fase, de federale fase, was eenvoudig: het federale ministeriële besluit verbood op dat moment alle fysieke onderwijsactiviteiten en bepaalde dat het hoger onderwijs enkel kon werken via afstandsonderwijs. Dat was heel stringent maar had het voordeel van de duidelijkheid.

De tweede fase, die midden mei 2020 is ingegaan, kan men de Vlaamse fase noemen want vanaf dan bepaalden de ministeriële besluiten dat het hoger onderwijs zijn activiteiten kon heropstarten en verderzetten volgens de richtlijnen van de Vlaamse Gemeenschap. Die fase kenmerkt zich, anders dan de federale fase, door zeer veel flexibiliteit en een grotere verantwoordelijkheid bij de hogeronderwijsinstellingen en minder bij de overheid. Het is ook de fase van de draaiboeken die een basis bieden voor hogeronderwijsinstellingen om keuzes te maken over veiligheidsmaatregelen en onderwijsactiviteiten maar waarbinnen zij zelf nog een grote bewegingsvrijheid hebben. De uiteenzetting focust in haar algemeenheid op het beleid van de verschillende overheden en ministers.

2. Is er beleid gevoerd?

Tijdens die twee fases moest er beleid worden gevoerd vanuit de verschillende overheden, ook gericht op studenten. Dat is een van de eerste pijnpunten. De vraag is welk beleid er is gevoerd. Ter voorbereiding van de presentatie heeft men een aantal medestudenten gesproken en gevraagd hoe zij het Vlaamse beleid voor het hoger onderwijs hebben ervaren. De jammerlijke vaststelling was dat ze zeer weinig konden identificeren van wat vanuit de Vlaamse overheid richting studenten gebeurde. Daarbij moet een onderscheid worden gemaakt tussen twee punten, de onderwijsorganisatie en het student zijn buiten het onderwijs.

Over de onderwijsorganisatie is Dylan Couck vrij positief. Er is vrij snel gereageerd om het hoger onderwijs de tools in handen te geven zodat het onderwijs niet stilviel en studievertraging vermeden werd. Bij het tweede aspect voelen de studenten zich veel meer vergeten. Zowel op basis van de gedragslijn van de overheid, die er niet was, als op basis van de doelstellingen, die er ook niet expliciet waren, was het voor studenten heel moeilijk om te zien wat de (Vlaamse) overheid voor hen deed, voor zover ze daar al acties toe ondernam.

3. Uitgangspunten

Vooreerst verduidelijkt Dylan Couck enkele uitgangspunten. Er is niet zoiets als 'de student'. Er zijn meer dan een kwart miljoen studenten in Vlaanderen die de crisis elk vanuit hun eigen beleving ervaren, elk met hun eigen perspectieven, de ene met meer uitdagingen of meer problemen dan de andere. Het is dus heel moeilijk om te zeggen hoe de student het ervaren heeft. Omdat men relatief weinig weet

over de studentenpopulatie in Vlaanderen, bijvoorbeeld op het vlak van armoede of thuissituatie, was het een uitdaging voor de VVS om tijdens de crisis te zoeken naar een kader dat kwetsbare of hulpbehoevende studenten ondersteunt en geen hinder vormt voor zij die het niet nodig hebben. Maatwerk of studentgericht werken was moeilijk omdat men een deel van de informatie daarvoor niet heeft.

Een tweede uitgangspunt is dat de crisis veel uitdagingen in het hoger onderwijs heeft uitvergroet. Een aantal problemen is veel duidelijker naar voren gekomen, veel groter geworden en heeft het hoger onderwijs op een aantal punten in een stroomversnelling gebracht, bijvoorbeeld op het vlak van digitalisering. Een deel van die problemen, zoals rond mentaal welzijn, bestaat al langer en is gekend maar is niet zo eenvoudig op te lossen. Om tot oplossingen te komen, is er een inspanning vereist van alle betrokken actoren.

Een derde uitgangspunt is dat 'de student' niet bestaat. Een aantal studenten heeft het in deze periode wel moeilijk gehad en heeft echte problemen gekend, in tegenstelling tot anderen. Men kent niet de omvang van die groep studenten op al die gebieden. De afgelopen maanden is er heel veel kritiek geweest op studenten omdat ze zich niet aan de maatregelen hielden of omdat ze te veel klaagden. De spreker gelooft oprecht dat studenten, gelet op de omstandigheden, alle recht hadden om te klagen en te zuchten. Studenten beweerden niet dat hun situatie erger was dan die van personen in de zorg of van wie de onderneming failliet dreigde te gaan. Hij gelooft dat studenten absoluut het recht hebben om te zeggen dat het zwaar of moeilijk is geweest, zonder dat in een vergelijkend perspectief te plaatsen ten aanzien van anderen. De overheid moet volgens hem in staat zijn om op de bezorgdheden van alle betrokkenen in te spelen, ook die van de studenten.

4. Sterke punten van het coronabeleid

In het beleid zelf ziet de VVS zeker een aantal sterke punten, om te beginnen op inhoudelijk vlak. De nooddecreten voor het hoger onderwijs kunnen uiterst positief geëvalueerd worden. Ze zijn er zeer snel gekomen, zowel in het voorjaar als in het najaar van 2020 en ze bieden de instellingen de ruimte om het onderwijs ook onder gewijzigde omstandigheden te blijven aanbieden, met voldoende rechtszekerheid en waarborgen ten aanzien van student en studentenvertegenwoordiging. Hetzelfde geldt voor de regeling inzake leerkrediet die na heel veel overleg is getroffen. Die mag positief beoordeeld worden, net zoals de diplomabonus voor studenten Verpleegkunde die midden juli 2020 aangenomen is.

Dezelfde positieve woorden spreekt Dylan Coucke uit voor de draaiboeken, zowel voor het onderwijs als voor de studentenactiviteiten, waarvan er nu veel minder kunnen doorgaan. De draaiboeken hebben een kader geboden om verder te kunnen, om perspectief te bieden en om instellingen de ruimte te bieden er zelf een invulling aan te geven.

Het nadeel aan de draaiboeken is, zeker eind oktober 2020 toen vanuit het Overlegcomité verstrengde maatregelen zijn aangekondigd, dat men zelf zaken is beginnen te wijzigen om een kleurencode die niet gepland was, toch in te passen in het bestaande kader. Daar was volgens de VVS een uitbreiding van de draaiboeken te verkieszen boven een aanpassing van de bestaande kleurencodes. Dat heeft voor verwarring gezorgd. Die is vrij snel opgevangen, maar dat had men beter moeten voorbereiden.

De spreker geeft een tweede voorbeeld. Midden oktober 2020, toen de coronacijfers veel slechter werden en men richting verhoogde waakzaamheid ging, zat het hoger onderwijs nog in code geel. De VVS heeft toen aan Vlaams minister Ben Weyts en aan de hogeronderwijsinstellingen het advies gegeven om een code hoger te schakelen, in het belang van de veiligheid van studenten en medewerkers.

De dag na het advies is er overleg geweest, onder meer met VLIR, VLHORA en het kabinet. Daar werd beslist dat de beslissing lokaal moest worden genomen, in overleg met de lokale overheden, of door de hogeronderwijsinstellingen zelf. Twee uur later kon men echter op Twitter lezen dat de minister aankondigde dat er toch een algemene code oranje kwam. De dag nadien vertrok er een persbericht van de minister dat hij die dag met de hogeronderwijsinstellingen overlegd had en na het overleg een beslissing had genomen. Dit toont aan dat het soms moeilijk is om te volgen wie beslissingen neemt of waar ze worden genomen. Eenmaal een beslissing is genomen, is het evenmin altijd duidelijk hoe het verder moet.

Een laatste inhoudelijk positief punt is de financiële compensatie voor de hogeronderwijsinstellingen die uiteindelijk onrechtstreeks de studenten ten goede komt.

Procedureel is de betrokkenheid van de studenten zeer groot. Zeker in het voorjaar van 2020 heeft men nagenoeg altijd mee aan tafel gezeten en was er regelmatig overleg met de overheid. Het overleg is afgebouwd, zeker in de zomer en ook in het najaar van 2020, maar er is wel overleg wanneer het noodzakelijk is. De indruk is wel ontstaan dat de betrokkenheid soms als schaamlapje wordt gebruikt om te zeggen dat men met de studenten heeft gesproken en dat het dus in orde is, ook binnen de hogeronderwijsinstellingen. Zo is de VVS bezig met een onderzoek naar mentaal welzijn, waarnaar de minister regelmatig heeft verwezen in antwoord op vragen over het mentaal welzijn van de studenten. Maar het feit dat het onderzoek loopt, zorgt op dit moment nog niet voor oplossingen, terwijl er wel naar oplossingen had kunnen worden gezocht.

Het overleg verliep meestal wel goed en men werd er zeer nauw bij betrokken. De enige moeilijkheid aan het overleg kwam misschien voor een deel van de onderwijsinstellingen zelf, waar niet altijd de wil was om op Vlaams niveau samen te werken, noch op het vlak van inhoudelijke beslissingen, noch op het vlak van communicatie met de studenten. De instellingseigen maatregelen die soms duidelijk impact hebben, ook buiten de eigen instelling, werden post factum gecommuniceerd of moest men vernemen via de pers. Bijvoorbeeld wanneer een bepaalde instelling van de ene naar de andere kleurencode schakelde, terwijl andere instellingen dat nog niet deden, zorgde dat voor verwarring bij studenten en ouders. De ouders vormen bovendien een doelgroep die in het hoger onderwijs heel weinig aan bod komt, maar tijdens de crisis is gebleken dat die groep ook moet worden bereikt en geïnformeerd over de maatregelen, zeker als het gaat over jongere studenten.

5. Zwakke punten van het coronabeleid

Dylan Couck komt op de zwakkere punten van het beleid, waar hij spijtig genoeg wat langer bij moet blijven stilstaan. Hij benadert ze op een driedelige manier.

Welke perceptie is door het beleid gecreëerd bij de studenten? Hoe hebben zij de afgelopen maanden het beleid van de verschillende overheden voor de studenten gevoeld? De ervaring van de studenten is het belangrijkste om van te vertrekken. Die was over het algemeen vrij negatief. Studenten hebben niet alleen weinig beleid waargenomen, maar ook is de perceptie die bij hen leeft, weinig positief. Vele studenten hebben het gevoel dat het voor de overheden complex was om te erkennen dat de situatie moeilijk was. De VVS beseft dat er niet voor alle uitdagingen oplossingen waren, maar dan moet men niet doen alsof die problemen er niet waren.

Er werd niet gevoeld dat het beleid proactief was. Heel vaak is de overheid in gang geschoten wanneer de problemen van de studenten uitgebreid in de pers aan bod kwamen, ondanks het feit dat op voorhand adviezen werden gegeven om bepaalde maatregelen te treffen voor onder meer studentenhuisvesting en collectieve

studieruimtes, die dan wel met enige vertraging werden genomen. Er was geen proactiviteit in het beleid. In de tweede lockdown is er op dat vlak weinig geleerd.

Er ontbrak een duidelijk crisiscommunicatiebeleid met de studenten. Heel veel informatie heeft de studenten niet bereikt. Het besluit van Vlaams minister Matthias Diependaele voor de terugbetaling van vaste kosten bij studentenhuur voor de periode april en mei 2020 bijvoorbeeld is in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd eind juni 2020, aan het einde van de examenperiode, net op het moment dat de studenten in vakantie gingen. Studenten konden een aanvraag voor de terugbetaling van die kosten indienen tot het einde van de zomer van 2020. Door die late publicatie van het besluit zijn er bij de instellingen geen afspraken gemaakt over de communicatie van die maatregel. Heel veel studenten waren daardoor niet op de hoogte van het bestaan van die maatregel, hoewel ze daar wel van konden gebruikmaken. Dat alles versterkte het gevoel dat maatregelen voor studenten soms met lange tanden werden genomen.

In de communicatie ontbrak ook eenheid van commando. Er was geen afstemming tussen de actoren. Soms was ook de wil afwezig om af te stemmen, waardoor communicatie vanuit experten, onderwijsinstellingen en de overheid niet altijd gelijkloopt maar soms ook totaal niet op elkaar was afgestemd. Bijvoorbeeld in het weekend voor de start van het academiejaar 2020-2021 communiceerde viroloog Marc Van Ranst de boodschap aan de studenten om niet elk weekend naar huis te gaan. Dat was een terechte aanbeveling, maar het is voor de VVS onbegrijpelijk dat de communicatie zo laat gebeurde en niet van de overheid of de onderwijsinstellingen kwam maar van een individuele expert. Er zijn veel andere gelijkaardige voorbeelden.

Er is een bepaalde perceptie gecreëerd bij studenten op basis van de communicatie en die communicatie is gebaseerd op het gevoerde beleid. Er zijn goede punten, maar bij sommige zaken kon meer gericht worden gewerkt. Zo is het hoger onderwijs geen gesloten context, geen eenheid met allemaal dezelfde opleidingen. Het gevoerde beleid was niet altijd afgestemd op al die verschillen tussen die opleidingen, zoals de kunstenopleiding of opleidingen met een grote praktijkcomponent. Hij heeft het in de eerste plaats over opleidingen waarvan de studenten de afgelopen maanden hebben meegedraaid in de ziekenhuizen en zorginstellingen, zonder veel geklaag. Dylan Couck vindt het jammer dat zowel in het voorjaar als in het najaar van 2020 moet worden vastgesteld dat die studenten niet worden meegenomen in het testbeleid maar soms nog moeten instaan voor hun eigen testen en daar soms zelfs financieel voor moeten opdraaien, ondanks de richtlijn dat de studenten daarin moesten worden meegenomen. Hij begrijpt niet dat zich dat in de tweede golf opnieuw heeft voorgedaan. Studenten in zorgopleidingen doen ook heel vaak stages waar specifieke doelstellingen aan verbonden zijn (zoals het aantal te behalen stage-uren) om bijvoorbeeld een beroepserkenning te krijgen. Zo is er in de opleiding Verpleegkunde zeer veel stage. Als studenten in quarantaine moeten en gedurende tien dagen geen stage kunnen doen, is de tijd heel krap om dat in te halen tijdens het academiejaar. Dat ligt voor een deel vast in Europese regelgeving. De studenten ervaren daarvoor geen begrip en hebben niet de indruk dat er naar alternatieven wordt gezocht. Ze vragen wel degelijk aan de overheid om dat te doen.

Studenten hebben weinig initiatief gemerkt vanuit de overheid. De regelgeving, de federale meer dan de Vlaamse, heeft gezorgd voor onzekerheid en tijdverlies, waardoor niet altijd snel op de uitdagingen kon worden ingespeeld. Daarenboven werd door verschillende administraties van de Vlaamse overheid of door kabinetten een verschillende uitleg gegeven aan bepaalde regels. Een voorbeeld is het organiseren van studieplekken in het voorjaar. Vlaams minister Bart Somers gaf de lokale overheden de toestemming om die opnieuw te organiseren, terwijl het federale ministerieel besluit daartoe geen ruimte liet. Daardoor ontstond

onduidelijkheid en onzekerheid. Het federale kader is niet altijd aangepast aan de noden die studenten en onderwijs ervaren op het Vlaamse niveau.

Dylan Couck concludeert dat op het vlak van onderwijsbeleid en -organisatie er adequaat gereageerd is. Het was niet altijd perfect maar het onderwijs heeft getoond hoe weerbaar en wendbaar het is, net zoals de studenten. Bij het flankerend beleid zijn er nog problemen. Hij hoopt dat men in de komende maanden nog bijleert.

6. Mentaal welzijn: uitgangspunten

Sander Vanmaercke focust op het psychosociale aspect van de crisis. Hij start met drie uitgangspunten. Het eerste is dat 'de student' niet bestaat. Het is moeilijk te zeggen dat bepaalde problemen voor alle studenten spelen. Daarom is beleid op maat voor doelgroepen zeer belangrijk. Een tweede uitgangspunt is dat samenwerking tussen overheid en instellingen voor hoger onderwijs en ook studentenverenigingen cruciaal is bij het beleid rond psychosociaal welzijn. Die samenwerking is er, enerzijds omdat er duidelijkheid moet zijn op Vlaams niveau dat alle studenten kunnen worden geholpen, en anderzijds omdat de instellingen een bepaalde autonomie hebben. Een derde uitgangspunt is perspectief. Er wordt vaak kritiek gegeven op studenten omdat ze te veel klagen en zagen. *Sander Vanmaercke* is het daar niet mee eens. Bij het voeren van beleid, zeker op het vlak van psychosociaal welzijn, is het belangrijk dat men perspectief biedt aan de studenten. Ze beseffen dat het een moeilijke periode is maar door gebrek aan perspectief wordt het niet gemakkelijker.

7. Zorgwekkende cijfers

Er zijn nog geen cijfers van de tweede lockdown. De VVS heeft een bevraging gelanceerd bij de studenten om die cijfers te krijgen en te kijken wat er is veranderd tegenover de eerste lockdown. Men focust in de bevraging op aspecten in het studieren studentenleven die impact hebben op het mentaal welzijn van studenten.

In de eerste lockdown was er in het kader van een Europees onderzoek een onderzoek van de Universiteit Antwerpen en de Universiteit Gent waar ook de VVS aan heeft meegewerkt. Daaruit kwamen zorgwekkende cijfers. Bijna 50 percent van de studenten voelt zich sociaal geïsoleerd, waarvan een op drie studenten zich meestal tot altijd eenzaam voelt. Sociale isolatie en eenzaamheid horen bij de allergrootste problemen van studenten. 27,2 percent van de studenten kampt met depressieve gevoelens. Vier op vijf studenten geeft aan zich zorgen te maken over zijn studies. Een op drie studenten heeft geen idee waar men daarvoor terecht kan in de eigen universiteit of de hogeschool, volgens de spreker een van de meest problematische cijfers.

8. Kwetsbare groepen

Sander Vanmaercke schuift drie kwetsbare groepen naar voren, om te beginnen de eerstejaarsstudenten. Het grootste probleem bij die groep is het missen van een sociaal netwerk. Een tweede groep zijn degenen die het financieel moeilijk hebben. Een op tien geeft aan financiële problemen te hebben. Door die financiële problemen kunnen mogelijk andere mentale moeilijkheden extra zwaar wegen. Een derde groep is die van studenten voor wie afstandsonderwijs extra zwaar is omdat ze geen rustige leefomgeving hebben, een moeilijke thuissituatie, leerproblemen enzovoort.

9. Oplossingen

De VVS wil ook enkele oplossingen naar voren schuiven. Men heeft daar maanden over nagedacht en gesprekken over gehad met studenten, studentenverenigingen

en studentenraden. Wat steeds naar voren kwam, zijn sociaal netwerk, laagdrempelige hulp, communicatie en een noodfonds voor studenten met financiële moeilijkheden, meteen vier uitgangspunten voor oplossingen.

9.1. Sociaal netwerk

Eenzaamheid en sociaal isolement zijn de belangrijkste mentale moeilijkheden bij studenten. Men moet daar de komende weken en maanden echt op werken, zeker in het licht van de komende examenperiode, wat sowieso een moeilijke periode is voor studenten. Het zal een gezamenlijke inspanning moeten zijn van alle mogelijke niveaus, met name studenten, steden, instellingen voor hoger onderwijs en studentenverenigingen. Studentenverenigingen weten wat de studenten nodig hebben en hebben de knowhow om digitale activiteiten op poten te zetten maar hebben vaak niet de middelen om dat te doen of om alle studenten te bereiken. Daarom is die samenwerking noodzakelijk.

Sander Vanmaercke denkt aan laagdrempelige onlineactiviteiten zoals het initiatief van de Universiteit Antwerpen samen met een aantal partners om puur digitale gesprekken op poten te zetten, waar studenten gewoon met elkaar kunnen babbelen. Een ander idee, dat de VVS al met de virologen heeft afgetoetst, is een apart bubbelsysteem voor studenten in de blok- en examenperiode, waarbij studenten die op kot zitten en vaak gedurende een maand niet naar huis gaan onder strikte voorwaarden een bubbel zouden kunnen vormen van bijvoorbeeld zes of zeven studenten.

9.2. Laagdrempelige hulp

Een tweede uitgangspunt is laagdrempelige hulp. Heel wat studenten hebben te kampen met serieuze problemen. Mentale problemen zijn van alle tijden maar worden nu sterk uitvergroet. Laagdrempelige hulp is hiervoor de sleutel tot succes. Daarbij spelen studentenpsychologen een zeer grote rol. Die zijn echter overbevraagd. Men mag niet onderschatten wat het betekent voor een student die eindelijk de stap heeft durven te zetten naar een studentenpsycholoog maar eerst drie of vier weken moet wachten voor hij daar terecht kan. Daarom moet men de mogelijkheden van digitale alternatieven verder uitwerken. Heel veel studenten zien het niet zitten om fysiek bij een studentenpsycholoog langs te gaan. Digitale alternatieven zoals een gewoon telefoongesprek, digitaal afspreken of chatten, kunnen de laagdrempeligheid in de hand werken.

9.3. Communicatie

Communicatie is zeer belangrijk. Dat een op drie studenten aangeeft niet te weten waar hij terecht kan in zijn eigen universiteit of hogeschool, is een heel groot probleem waaraan moet worden gewerkt, samen met de instellingen voor hoger onderwijs maar ook met de Vlaamse overheid. De laatste maanden hoort Sander Vanmaercke veel nieuwe initiatieven. Elk initiatief dat kan helpen, is nuttig maar het is belangrijk om eerst te werken aan de bekendheid van de bestaande initiatieven. Studenten kunnen bij heel veel organisaties en initiatieven terecht, zoals WAT WAT en Awel. Heel veel studenten hebben daar echter nog nooit van gehoord. Bovendien richt WAT WAT zich voornamelijk op de doelgroep van de 12- tot 18-jarigen. Bij veel organisaties is deze doelgroep de primaire doelgroep, terwijl ze zich zouden moeten richten op alle jongeren. Het zou een belangrijke stap zijn om op Vlaams niveau met die organisaties in dialoog te gaan zodat er content wordt uitgewerkt voor de studentenpopulatie. Heel veel studenten voelen zich sterk vergeten omdat er geen communicatie op hun maat is, noch vanuit de Vlaamse overheid noch vanuit de reeds bestaande organisaties. Het is cruciaal om daarop in te zetten.

9.4. Noodfonds

In de samenleving wordt onderschat hoe groot de groep is van studenten die hun eigen studies en kosten of een deel daarvan moeten betalen. Wanneer studenten hun studentenjob kwijt zijn, denkt men vaak dat de ouders dat opvangen maar voor vele studenten is dat niet de realiteit. Een op tien studenten gaf de vorige lockdown aan in financiële moeilijkheden te zitten. De spreker vermoedt niet dat dit verbeterd zal zijn, wel integendeel. Tijdens de eerste lockdown werd een noodfonds voor de studenten aangekondigd door Vlaams minister Ben Weyts. Dat heeft men echter nooit gezien. De studenten blijven vragende partij voor dit noodfonds. Men weet dat er extra middelen zijn gegaan naar de studentenvoorzieningen en de instellingen, maar dat is onvoldoende aangezien men nog steeds klachten krijgt van studenten die het financieel zwaar hebben. De VVS blijft hameren op het belang van een noodfonds en hoopt dat het Vlaams Parlement zich daarbij zal aansluiten.

VIII. Vragen van de leden

1. Vragen van Kristof Slagmulder

Kristof Slagmulder merkt op dat het in kaart brengen van het mentaal welzijn de voorbije jaren weinig structureel verlopen is. De verschillende instellingen gebruiken andere parameters, bijvoorbeeld stress hebben, te kampen hebben met psychische problemen, slecht in zijn vel zitten of een psycholoog hebben geraadpleegd. Om het probleem structureel aan te pakken, moet er eerst gemeten worden hoe prangend de problematiek is. Hij vindt het onderzoek van de VVS een zeer goede zaak want zo kan de problematiek van het mentaal welzijn Vlaanderenbreed in kaart worden gebracht. Hij is benieuwd naar de beleidsinitiatieven die daaruit zullen voortvloeien.

Wat betreft het tekort aan studentepsychologen vraagt *Kristof Slagmulder* of er extra studentepsychologen moeten bijkomen of dat het op een andere manier georganiseerd kan worden.

De spreker vindt het jammer dat dit eerste Vlaamse onderzoek in volle coronacrisis gebeurt, waardoor er geen echte nulmeting is waaruit men kan afleiden hoeveel erger de situatie is. Men kan zo moeilijk structurele problemen opsporen om daar een duurzaam beleid op te bouwen. Hij begrijpt dat men wel ergens moet beginnen.

Kristof Slagmulder vindt dat studenten die het moeilijk hebben, zich niet mogen laten meeslepen in een negatieve spiraal of klaagcultuur. Dat is niet onrespectvol bedoeld. Vandaag is corona voor heel veel mensen niet gemakkelijk, zeker ook niet voor studenten. Studeren brengt altijd stress met zich mee, dat zal nooit veranderen. In het leven moet men kunnen omgaan met moeilijke situaties, ook dat maakt deel uit van het leerproces. Het doel is maximaal vermijden dat studenten tijdens deze crisis collectief depressief worden of constant in paniek slaan, en dat studenten elkaar constant een slecht gevoel aanpraten. Het is hoog tijd om het over een andere boeg te gooien. Hij is er daarom voorstander van om de komende weken en maanden positieve voorbeelden in beeld te brengen, in de media, via de instellingen, de studentenverenigingen enzovoort. Daar kunnen studenten die het moeilijk hebben zich aan optrekken. Heeft de VVS zelf al zoiets ondernomen of zijn zij van plan om dat te doen?

De VVS heeft de Vlaamse Regering al geadviseerd om meer aandacht te hebben voor de meest kwetsbare studenten omdat velen onder hen uit de boot dreigen te vallen. *Kristof Slagmulder* treedt dit bij. Hij hoopt dat de oplossingen die de VVS al naar voren heeft geschoven, zo snel mogelijk gerealiseerd worden. Hij geeft de

VVS gelijk dat eenheid van commando rust zou brengen. Hoe ziet de VVS die eenheid van commando concreet?

De VVS heeft een punt om eerst met de studenten te communiceren en dan pas met de media. Dat probleem stelt zich ook in de politiek.

Een aantal studenten studeert af na de examenperiode van januari 2021. Een aantal labo's, werkseminaries, stages enzovoort die meetellen voor de evaluatie, zijn opgeschort. Als deze studenten dat niet tijdig kunnen inhalen, is er een groot risico dat zij hun diploma niet zullen halen begin 2021 en ze misschien een half jaar moeten wachten. Heeft de VVS hierover concrete klachten ontvangen?

Vlaams minister Ben Weyts heeft al aangekondigd dat de examens in het hoger onderwijs in januari 2021 op de campus zullen plaatsvinden maar blijkbaar zullen niet alle universiteiten en hogescholen die mogelijkheid op dezelfde manier toepassen. Hoe staat de VVS daartegenover?

Heeft de VVS er zicht op wat in de verschillende gemeenten de nood is aan lokalen voor studenten om zich voor te bereiden op hun examens? Waren er door corona minder lokale studieruimten? Hoe zit het voor de komende periode?

2. Vragen van Brecht Warnez

Brecht Warnez verwijst naar het actieplan Zuurstof voor studenten, opgesteld door CD&V, waarvoor men ruim honderd studenten heeft gesproken. Men concludeerde vooral dat één wonderoplossing niet bestaat.

Heel wat studenten kennen de bestaande initiatieven niet. Daarop inzetten is een quick win. De VVS heeft niet gesproken over de studentenvoorzieningen of stuvo's. Die beschikken over data zoals mailadressen, wie er in de kwetsbare groep zit of leerproblemen heeft. De stuvo's kunnen als aanspreekpunt en spreekbuis een sociale en primaire rol spelen. Hij vraagt aan Dylan Couck hoe men dat ziet. Moet de overheid hen niet meer versterken en er een netwerk rond creëren in plaats van een parallel netwerk te creëren? Of is er eerder nood aan een nieuw extern aanspreekpunt buiten de universiteit of hogeschool dat op zijn beurt doorverwijst? Welke rol ziet hij voor Vlaanderen ten opzichte van die stuvo's om te communiceren met de studenten? De hulpverleningsinitiatieven zijn heel vaak afhankelijk van de universiteit, de hogeschool of zelfs de stad waar men studeert. Hoe ziet Dylan Couck de communicatie tussen Vlaanderen en de stuvo's? Is dat dubbele communicatie, zoveel mogelijk schieten om zoveel mogelijk studenten te bereiken? Of ziet hij voor Vlaanderen enerzijds en voor de stuvo's anderzijds een ander voorwerp van communicatie? Zo ja, wat zijn die voorwerpen dan? Waarover communiceert wie dan precies?

Dylan Couck pleitte voor eenheid van commando. Hoe schat de VVS het spanningsveld in tussen het respect voor de autonomie van de instellingen en de vraag naar een gezamenlijke aanpak? Is het overnemen van de communicatie door Vlaanderen een pleidooi voor het beperken van de vrijheid van onderwijs ter zake?

Men hoort dat veel studenten financiële moeilijkheden hebben, maar weinigen durven daarvoor uitkomen. Moet men een nieuw orgaan of een nieuw fonds creëren? De federale en de Vlaamse overheid hebben de OCMW's meer financiële middelen gegeven om mensen met financiële moeilijkheden te ondersteunen. De 300 Vlaamse OCMW's beschikken over sterke maatschappelijk werkers die ervaring hebben bij het zoeken naar oplossingen. Moet men nieuwe mensen opleiden om de middelen van zo een noodfonds te beheren, als die ervaring er is in de OCMW's? Die hebben trouwens een wettelijke opdracht, ook ten aanzien van studenten. Men riskeert dubbel werk te doen. Brecht Warnez vraagt aan Sander Vanmaercke of hij

geen alternatief ziet in het beter toeleiden van de studenten naar de OCMW's, en ook omgekeerd, en in het beter laten samenwerken van de OCMW's met de stuvo's en hen een gericht en proactiever beleid te laten voeren.

Aangaande het psychologisch en semipsychologisch steunaanbod voor studenten heeft Brecht Warnez heel wat positieve signalen gehoord over buddywerkingen in bepaalde universiteiten en hogescholen. Buddy's moeten zelf een opleiding hebben gekregen. Daarnaast moeten er in elke universiteit en hogeschool voldoende psychologen aanwezig zijn. Het criterium 'binnen de twee weken een afspraak en minimum vijf consultaties per jaar' zou een basisrecht moeten zijn. Hij ziet ook een alternatief in de onlinezelfhulp. Hij verwijst naar de website studenrenzonderblokkeren.be, opgericht door de Arteveldehogeschool. Hij vraagt aan Sander Vanmaercke hoe hij kijkt naar de buddywerking als een eerste luisterend oor. Ziet hij dat Vlaanderenbreed? Is er nood aan een korte training voor de buddy's? Of is het eerder een rem om die buddy's aan te werven? Kent hij de website studenrenzonderblokkeren.be? Wat is de ervaring binnen de organisatie? Is men er voorstander van om dit Vlaanderenbreed uit te rollen?

Dylan Couck zei dat er in het besluitvormingsproces te weinig overleg was. Heeft hij de indruk dat andere partijen wel meer gehoord zijn door de minister? Heeft men het gevoel dat men ook bij de VLIR en de VLHORA niet naar waarde wordt geschat?

In verband met de teruggave van het leerkrediet vraagt Brecht Warnez hoe men de voorziene initiatieven voor het academiejaar 2019-2020 beoordeelt. Hebben de sprekers aanwijzingen dat in het academiejaar 2020-2021 ook bijzondere initiatieven op dat vlak nodig zijn? Hij luistert graag naar concrete voorstellen.

3. Vragen van Sihame El Kaouakibi

Sihame El Kaouakibi sluit zich aan bij de vragen van Brecht Warnez. Wat zou de VVS voor zichzelf anders aanpakken op het vlak van vertegenwoordiging, toegankelijkheid en bereikbaarheid, naast de aanbevelingen die zij zelf doen?

Er zijn grote verschillen tussen alle instellingen van het hoger onderwijs, zowel wat betreft psychisch welzijn, financiële ondersteuning enzovoort. Zijn er best practices waar de VVS naar kijkt en die men kan meenemen? Door de grote autonomie in het hoger onderwijs is het niet altijd evident om als Vlaamse overheid in te grijpen. Welke concrete zaken zouden echt uniform moeten zijn inzake dienstverlening en ondersteuning, omdat het zaken zijn die heel belangrijk zijn en de nood er zeer hoog is?

De coronacrisis legde zaken bloot die anders weinig aandacht kregen. Welke zaken moeten ook buiten corona een structurele aanpak krijgen die echt het verschil kan maken?

Gaat de enquête die werd aangekondigd enkel over psychisch welzijn, of komt bijvoorbeeld ook het financiële aan bod?

4. Vragen van Hannelore Goeman

Hannelore Goeman meent dat men op korte termijn antwoorden moet bieden op de noden van studenten. Het is goed dat er extra middelen zijn uitgetrokken voor de stuvo's en er gebeurt heel veel op lokaal vlak. Vindt de VVS dat er voldoende ondersteuning is vanuit Vlaanderen voor lokale bottom-upinitiatieven zoals groepchats of kotcoaches? De communicatie verloopt vaak verkeerd zodat studenten ondanks de vele initiatieven niet weten waar ze terecht kunnen. Minister Ben Weyts heeft aangekondigd dat hij wil werken met vijf antennes in de grote studenten-

steden. Is dat de oplossing? Zelf heeft het parlementslid het gevoel dat dit iets extra's is dat erbij komt en dubbelop zal zijn. Volgens haar zou het beter zijn dat Vlaanderen een trekkersrol opneemt om alle hogeronderwijsinstellingen samen te brengen om een lijn te krijgen in de communicatie.

Er zijn extra middelen gegaan naar de stuvo's voor de mentale en financiële ondersteuning van de studenten. Wat zijn daar precies de knelpunten? Ze hoort dat studenten met een kluitje in het riet worden gestuurd als ze financiële problemen hebben. Moet men specifiek voor een noodfonds gaan of is het niet beter om duidelijkere criteria op te stellen voor het verlenen van financiële steun aan studenten? Het lijkt haar belangrijk dat heel acute financiële problemen, bijvoorbeeld door het verlies van een studentenjob, via de stuvo's worden opgelost, eerder dan studenten naar het OCMW door te verwijzen.

Vindt de VVS dat wanneer er opnieuw zou moeten worden geschakeld in de kleurencodes, er meteen een lijn moet worden getrokken vanuit Vlaanderen, uiteraard in overleg met de hogeronderwijsinstellingen? Ondertussen is er een einde gekomen aan de verwarring over de kleurencodes. Nu zit men in code rood, waarbij practica kunnen doorgaan en eerstejaars naar de campus kunnen komen. Is daar voldoende over gecommuniceerd? Zijn studenten daarvan voldoende op de hoogte?

Weten studenten waar ze aan toe zijn voor de examens? Zijn er decretale aanpassingen nodig, ook als het gaat over examens en stages? Moet het Vlaams Parlement decretale initiatieven nemen om ervoor te zorgen dat alles goed geregeld is?

Hannelore Goeman heeft soortgelijke vragen over het beleidskader voor de corona-overmachtregeling. Hoe is die gelopen? Hoe evalueert de VVS dat? Moet men erover nadenken om dat opnieuw in te voeren nu de examens eraan komen en de omstandigheden waarin studenten les krijgen nog steeds zeer suboptimaal zijn? Is de regeling voor de terugbetaling van vaste kosten voor studenten die niet meer naar hun kot konden gaan, nog steeds aan de orde?

Het kiezen van een studierichting was bijzonder moeilijk. Studenten en onderwijsinstellingen hebben zich creatief getoond ter zake. Wat zijn hier de lessen die men heeft geleerd en de goede voorbeelden die men kan navolgen?

De studieoriëntering is niet gelopen zoals andere jaren. Heeft de VVS het gevoel dat op het niveau van de hogeronderwijsinstellingen voldoende is nagedacht over heroriënteringsscenario's? Ligt er een plan klaar voor wanneer studenten hun uitslagen van de examens krijgen in januari 2021, zodat er voldoende ondersteuning is om na te denken over een andere studierichting?

Hannelore Goeman heeft net zoals de studenten het aanvoelen dat er niet genoeg aandacht was voor hen en niet genoeg naar hen geluisterd is tijdens de eerste golf. Hebben de studenten het gevoel dat dit beter is in de tweede golf, dat ze meer op de radar staan als doelgroep? Welke les moet de overheid daaruit trekken voor de toekomst?

De rechtstreekse communicatie met studenten blijft een moeilijk punt. Denken de studenten aan specifieke communicatie van de minister met de studenten? Moeten daar aparte persberichten voor worden verstuurd? Moeten de sociale media daarvoor meer worden ingezet? Of moet door de minister samen met de VLIR en de VLHORA eerder worden nagedacht over hoe er rechtstreeks met studenten kan worden gecommuniceerd vanuit de onderwijsinstellingen, met updates van het beleid? Moet er iets gelijkaardigs zijn als Schooldirect in het leerplichtonderwijs,

waarbij rechtstreeks in de mailboxen van de studenten wordt gecommuniceerd over het beleid, natuurlijk in samenspraak met de instellingen zelf?

5. Vragen van Johan Danen

Johan Danen merkt op dat universiteiten en hogescholen allemaal een eigen coronabeleid voerden. Er is een situatie bekend van eenzelfde aula die gebruikt werd door een universiteit en een hogeschool, waarbij de universiteit de aula voor een vijfde mocht vullen en de hogeschool voor de helft. Dat zijn zeer rare situaties. Vindt de VVS het beter dat er Vlaanderenbreed één beleid is, met overal dezelfde kleurencode?

De studenten moesten post factum akte nemen van de beslissingen van het universiteitsbestuur. Betekent dat dat hun inspraak meestal zeer klein was? Hoe kan die participatie worden vergroot, ook als er snel moet worden geschakeld? Door mee in de vergaderingen te zitten of door nog iets anders?

Studenten zijn zeer onzeker over wat er op hen afkomt. Studeren is sowieso al een stresserende bezigheid maar de coronacrisis is van een totaal andere orde. Johan Danen heeft de indruk dat de onderwijsinstellingen welwillend omgaan met de onzekerheid en de problemen van de studenten. Is dat zo of is dat niet zo?

Johan Danen is geschokt door het feit dat een derde van de studenten niet weet waar ze terecht kunnen bij psychische of mentale problemen. Hij gelooft het wel maar begrijpt het niet goed omdat het lijkt dat hogescholen en universiteiten goed communiceren met hun studenten. Hoe komt dit dan? Is het aanbod zo groot en verschillend dat studenten niet kunnen kiezen? Of is de wachttijd te lang?

Als studenten dan wel weten waar ze terecht kunnen, worden ze geconfronteerd met een wachttijd. Heeft de VVS een zicht op de situatie?

Wat is de beste manier om in te spelen op de financiële problemen van de studenten? Een noodfonds lijkt een eenvoudige maatregel, maar is dat de beste oplossing? Zelf weet hij het antwoord niet. Het zou goed zijn dat er advies komt, ook van de VVS, over de beste manier om het hoofd te bieden aan de financiële problemen van de studenten, naast de welzijnsproblemen. Johan Danen verwacht er niet onmiddellijk een pasklaar antwoord op maar hij verwacht wel verder adviezen ter zake.

6. Vragen van Jos D'Haese

Jos D'Haese wijst op het feit dat er heel wat aanbod is voor studenten maar dat ze de weg ernaartoe niet vinden. Op welke manier zou de Vlaamse overheid daarbij kunnen helpen? Een student krijgt al heel veel mails. Hij vraagt zich af of een extra mailbombardement vanuit de overheid zal helpen. Zijn er volgens de VVS mogelijkheden voor de Vlaamse overheid om ervoor te zorgen dat de Vlaamse studenten tot bij de hulpverlening geraken?

Het mentaal welzijn is vandaag een belangrijk aandachtspunt. De minister heeft daarvoor 35 miljoen euro uitgetrokken, waarvan een kwart naar de studentenvoorzieningen moet gaan. De middelen voor de stuvo's moeten naar de mentale ondersteuning van studenten gaan. Maakt dat een verschil op het terrein? Merkt men daar iets van? Het probleem van het mentaal welzijn is tijdens de coronacrisis gegroeid, maar het was er voordien ook al. Heeft de VVS de indruk dat de voorzieningen aan de universiteiten en hogescholen om studenten met mentale problemen op te vangen en verder te helpen, voor de coronacrisis al volstonden?

Heel wat studenten zitten op dit moment geïsoleerd thuis. Het kan deugd doen om buiten te komen voor een wandeling met twee of vier, maar ook om samen te studeren. Dat helpt ook om een klein beetje sociaal contact te hebben. Heeft de VVS er zicht op of er voldoende collectieve studieplekken zijn en of die voldoende bekend zijn? Moet daar nog meer op worden ingezet?

7. Vragen van Koen Daniëls

Koen Daniëls wil twee vragen heel scherpstellen. In het leerplichtonderwijs mailt de overheid ook niet met alle ouders. De scholen lichten de ouders en de leerlingen in via platformen. Studenten zitten inderdaad niet te wachten op nog extra info. Hij vraagt of de instellingen dan niet communiceren als 33 percent van de studenten niet weet waar ze terecht kunnen. Dat is een hallucinant cijfer. Wat stelt de VVS heel concreet voor om dit op te lossen?

Koen Daniëls heeft begrepen dat de studenten betrokken werden en dat er compromissen moeten worden gemaakt in de driehoek beleid, virologen en instellingen. Zegt de VVS dat er afspraken worden gemaakt op dat forum maar dat instellingen in hun beleid tegen deze afspraken ingaan?

Kan de VVS voorbeelden geven van hoe het studeren in coronatijden op een goede manier is georganiseerd, zodat de instellingen van het hoger onderwijs daar zelf ook informatie uit kunnen halen? Hij ziet links en rechts knappe zaken gebeuren, waar studenten tevreden over zijn, los van de druk die iedereen door corona ondervindt.

IX. Antwoorden van Dylan Couck en Sander Vanmaercke

Dylan Couck stelt in de eerste plaats dat de realiteit heeft aangetoond hoeveel veerkracht en wendbaarheid er is bij studenten, ondanks de klachten en problemen. De realiteit toont niet aan dat dat een groep is die heel veel achterstand opgelopen heeft of als groep in dramatische papieren is gekomen, net omdat er vanuit het hoger onderwijs zelf zo veel als mogelijk gedaan is. Dat neemt de problemen niet weg en dat neemt niet weg dat de studenten zich niet altijd gehoord of vertegenwoordigd voelen. Alleen mag de veer niet te ver worden uitgerekt.

De vrijheid van onderwijs ligt Dylan Couck te na aan het hart om daaraan te raken. Het is een zeer belangrijk principe waaraan niet geraakt mag worden, ook niet in crisistijden. De vrijheid van onderwijs verhindert de hogeronderwijsinstellingen echter niet om verantwoordelijkheid op te nemen en om onderling of met de overheid afspraken te maken. Daar is het misgelopen.

Niet alleen vanuit het beleidsdomein Onderwijs maar ook vanuit andere beleidsdomeinen zijn er maatregelen genomen voor de studenten, bijvoorbeeld de maatregel over studentenhuur. Die communicatie tussen overheid en instellingen blijkt zeker voor die beleidsdomeinen niet goed te lopen want die informatie is niet via de instellingen bij alle studenten geraakt. Wat betreft de eenheid van commando moeten er, zeker tijdens crisisperiodes, duidelijkere afspraken worden gemaakt tussen hogeronderwijsinstellingen en de overheid. De overheid en de instellingen moeten hun verantwoordelijkheid daarin opnemen. Ze moeten beseffen, ondanks de individuele autonomie die ze hebben, dat hun communicatie impact kan hebben op wat andere studenten ervaren of opvangen.

De VVS is geen vragende partij dat er per definitie altijd Vlaanderenbreed op dezelfde manier wordt geschakeld. Maar als een instelling in een bepaalde stad zegt dat ze naar code rood gaat en in die stad zijn er nog drie of vier andere instellingen in code geel, dan valt dat niet uit te leggen aan studenten en ouders.

De VVS moet niet aan tafel zitten in instellingen die die beslissingen nemen, daarvoor dient de vertegenwoordiging in de instelling. Daarin zitten verschillen in kwaliteit en sterkte. Het feit dat buiten de instelling niemand op de hoogte is op het moment dat die beslissing wordt aangekondigd en er niet adequaat gereageerd kan worden, is wel een probleem. Hij geeft het voorbeeld van de Universiteit Gent die besliste naar code rood te gaan. Hij heeft niets tegen die beslissing, die de universiteit in eer en geweten heeft genomen, maar de dag nadien was er een vergadering van de VLIR, waarin instellingen zitten die in dezelfde stad campussen hebben maar die van niets wisten. Dat is een probleem; men krijgt dat niet uitgelegd aan de studenten. Het gaat over veiligheidsmaatregelen, en niet enkel over de eigen onderwijsorganisatie. Het moet daarom niet in Limburg en West-Vlaanderen hetzelfde zijn, maar het lijkt niet meer dan normaal dat er op regionaal niveau wat meer wordt gezocht naar afstemming en logische communicatie met studenten, zonder dat aan de vrijheid van onderwijs moet worden geraakt.

Men zag dat studenten, ondanks de informatie van de instellingen, wel in de richting van de overheid keken voor duidelijkheid over maatregelen en perspectief. Perspectief is moeilijk in te vullen, maar de studenten keken duidelijk richting overheid voor informatie, beleid en omkadering. Zelfs een student die zich volop achter zijn studie schaaft, heeft ongelooflijk veel tijd over als die niets anders te doen heeft. Die is op zoek naar perspectief, antwoorden of informatie. Heel veel informatie, ook over maatregelen die werden genomen, heeft de studenten niet bereikt. Dat is ongelooflijk jammer want de maatregelen werden met goede bedoelingen genomen.

Het probleem is niet de hoeveelheid overleg. Sinds midden maart 2020 zijn er minstens 25 formele overlegmomenten geweest, naast nogal wat telefoons en mails. Als het gaat over onderwijsorganisatie, is er altijd adequaat gereageerd. De overheid heeft gezocht wat zij binnen haar bevoegdheid en verantwoordelijkheid kon doen, ervoor zorgend dat de instellingen erin mee wilden gaan. Het gaat veel meer over de flankerende maatregelen zoals studentenhuisvesting, mentaal welzijn en de financiële situatie van de studenten. Daar heeft de VVS niet het gevoel dat de adviezen voldoende ernstig werden genomen of dat daar voldoende rekening mee werd gehouden bij het zoeken naar oplossingen. Midden oktober 2020 heeft de VVS onder meer aan de leden van de Commissie voor Onderwijs en een aantal kabinetten het advies bezorgd dat als men naar een tweede lockdown zou gaan, men maatregelen moest voorbereiden. Daar is vanuit de bevoegde overheden amper op gereageerd. De tweede lockdown was twee weken bezig, er kwamen verscheidene open brieven en dan werd plots iedereen wakker met de idee dat men oplossingen moest zoeken. Dat is zeer frustrerend voor de VVS als organisatie maar ook voor studenten, die het gevoel krijgen dat ze niet vertegenwoordigd of gehoord worden.

Een deel van de verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de VVS. De communicatie met de studenten over wat zij doen, kan absoluut beter. Op het vlak van communicatie moet de VVS een sterkere rol opnemen. Dylan Couck merkt daarbij op dat de middelen en de subsidie van de overheid ruimte bieden om ongeveer twee voltijdse medewerkers aan te nemen en ondertussen de vaste kosten te betalen. Aan het begin van de legislatuur 2019-2024 hebben heel veel organisaties een deel van hun subsidies moeten afgeven, waaronder de VVS. Er is 6 procent bespaard in vergelijking met de voorgaande legislatuur. De middelen die de VVS heeft, laten niet toe om nog veel meer te doen dan nu. De medewerkers en alle vrijwilligers doen het uiterste. Hij hoort bij heel veel studentenvertegenwoordigers vooral dat zij toe zijn aan wat rust en kalme momenten om zich aan hun eigen studies te wijden. De VVS had graag meer kunnen doen maar de omkadering van de organisatie dwingt haar om keuzes te maken, bijvoorbeeld de keuze om op het vlak van communicatie met de studenten minder te doen dan noodzakelijk was.

De VVS krijgt het signaal dat de hogeronderwijsinstellingen het verloop van de examens voldoende in de hand hebben en daarop voorbereid zijn. Het loopt niet in alle opleidingen even perfect, maar dat is ook het geval los van corona. De opleidingen dragen heel veel verantwoordelijkheid voor hun studenten, misschien nog meer dan het instellingsbestuur zelf. Daarin zijn er grote verschillen.

Het nooddecreet bood wat ruimte op het vlak van studieduurverlenging. Het is thans te vroeg om daar al opnieuw naar te kijken. Op het vlak van stages komt het signaal van de instellingen en de studenten, zeker als het gaat over gereglementeerde stages, dat dit allemaal kan worden opgevangen, ook omdat in tegenstelling tot het voorjaar van 2020, stages kunnen doorlopen volgens de richtlijnen van de betrokken sector. In het voorjaar was dat anders, waardoor er opleidingen mogelijk in de problemen kwamen. Bij de opleiding Verpleegkunde, die heel veel stages heeft, is de ruimte om stages in te halen beperkt. Als die studenten nu uitvallen vanwege corona, dan komt er tijdsdruk op hen af. De stageomvang ligt vast op Europees niveau. Dat probleem is gesignaleerd bij de kabinetten. Als het nog lang zal aanhouden, moet men misschien weer gaan kijken naar een van de noodmaatregelen uit het voorjaar van 2020, namelijk de ruimte bieden aan de instellingen om het academiejaar 2020-2021 langer te laten doorlopen dan de decretale einddatum om de studenten op te vangen, zeker de studenten die in een afstuderende fase zitten. Maar het is nog te vroeg om daar uitspraken over te doen.

Hetzelfde geldt voor de maatregelen rond het leerkrediet. De overmachtsmaatregelen die er regulier zijn, en ook die specifiek voor corona, gaan uit van een student die aan de tweede zittijd heeft deelgenomen en pas nadien tot de vaststelling komt dat er tekorten zijn of dat zijn leerkrediet niet teruggewonnen is. Dylan Couck heeft de indruk dat het op het vlak van studeren beter gaat dan bij de eerste golf. Het afstandsonderwijs staat veel verder. Het is niet overal perfect maar er zijn duidelijk stappen gezet, er is duidelijk geleerd. Men krijgt niet langer het signaal van de studenten dat dat op dit moment de grote bezorgdheid is. De focus is duidelijk verschoven naar het mentaal welzijn.

De stuvo's hebben inderdaad zicht op een aantal data van de studenten, maar zeker niet alle. Data over kwetsbare groepen, studenten in armoede of met een moeilijke thuissituatie heeft men ongetwijfeld van een aantal studenten, maar die data worden niet structureel verzameld. Ze hebben net zomin als de overheid zicht op hoe de problematiek verspreid is in de studentenpopulatie. Ze kunnen inspelen op de situatie van de studenten die ze kennen, maar dat is niet de volledige groep die ze met zekerheid bereiken. Ze kunnen wel een belangrijke rol spelen in de communicatie met studenten, en studenten brengen tot bij de initiatieven die er zijn.

De link tussen OCMW's en stuvo's is volgens Dylan Couck een interessante mogelijkheid voor studenten. Het is jammer dat dat zo laat in de crisis naar voren is gekomen als oplossing, maar hij gaat er zo snel mogelijk mee aan de slag. Ook los van de crisis weet men dat er studenten zijn die problemen hebben en die niet de hulp vinden die ze nodig hebben maar waar ze wel recht op hebben. Er zit veel in de idee van de stuvo's als centrale spil van communicatie om studenten door te verwijzen en met andere actoren samen te brengen. Ze kunnen niet alle problemen alleen opvangen, daarvoor hebben ze ook de middelen niet.

Dit laatste brengt hem tot het punt dat op de middelen voor het hoger onderwijs al jarenlang wordt bespaard. Het ontwerp van programmadecreet bij de begroting 2021 voorziet opnieuw in het overslaan van een klik voor de universiteiten (*Parl. St. VI. Parl. 2020-21, nr. 513/1*). Het overslaan van een klik wil zeggen dat de studentenpopulatie met 2 procent groeit maar dat de middelen niet in dezelfde mate volgen, hoewel dat decretaal bepaald is. De Vlaamse universiteiten tellen thans

iets meer dan 100.000 studenten. Als de klik vier keer wordt overgeslagen, zullen er in 2024 10.000 meer zijn, voor wie er evenwel geen extra middelen zullen zijn. Dat zet druk op de kwaliteit en de dienstverlening voor de studenten, zowel vanuit de stuvo's, de studiebegeleiding en de trajectbegeleiding als op het vlak van de onderwijsdienstverlening zelf. Dat beperkt de mogelijkheden.

Men vangt geen signalen op over grote problemen inzake studieoriëntering en heroriëntering. De mensen in de instellingen die daarmee bezig zijn, staan onder druk. Ook daar zijn er wachtlijsten om op gesprek te kunnen gaan na examens. Er zijn zaken die vlotter kunnen, ook los van de crisis. Middelen zijn ook niet de oplossing voor alles, want als de mensen er niet zijn om het uit te voeren, dan heeft dat allemaal weinig zin.

Afrondend zegt Dylan Couck dat hogeronderwijsinstellingen de afgelopen maanden bijzonder veel geïnvesteerd hebben. Ze hebben daar een compensatie voor ontvangen maar de financiële druk op de instellingen is bijzonder groot. Uiteindelijk voelen de studenten daar de gevolgen van. De tijdspanne dat een student in het hoger onderwijs verblijft, is te kort om echt vast te stellen wat die besparingen betekenen of welke veranderingen ze teweegbrengen. Als men kijkt naar hoe de student-stafratio over de afgelopen dertig jaar veranderd is, dan kan men niet anders dan vaststellen dat het personeel minder tijd heeft per student. Dat gaat over zaken die gesitueerd kunnen worden in het flankerend beleid maar dat vertaalt zich ook in het onderwijs en de onderwijsdienstverlening voor de student. Hij hoopt dat de parlementsleden dat in het achterhoofd houden bij de begrotingen van de Vlaamse Regering in de jaren die komen.

Sander Vanmaercke had het over de bevraging en het project over mentaal welzijn. De bevraging gaat vooral over mentaal welzijn, maar dat wordt wat breder bekeken omdat men alle factoren in kaart wil brengen die invloed kunnen hebben op het mentaal welzijn, namelijk zaken uit het studieleven, zoals het studiesucces, of de student op het modeltraject zit, zaken uit het studentenleven, zoals of ze lid zijn van een studentenvereniging of een jongerenorganisatie, middelengebruik, of dat invloed heeft op het mentale welzijn, of het gebruik is afgenomen tijdens de coronacrisis enzovoort.

Dat de bevraging in volle coronatijd gebeurde, heeft uiteraard effect, maar de bevraging past in een vijfjarig project. Men is de samenwerking aangegaan met een onderzoeksteam van de KU Leuven om het langetermijnaspect te kunnen meenemen. De bevraging zal de komende vijf jaar elk jaar worden afgenomen zodat men over vijf jaar, wanneer de coronacrisis hopelijk volledig weg zal zijn, kan zien hoe groot de impact ervan was, specifiek voor het mentaal welzijn. Men zal dan beter kunnen zien welke zaken er in de coronacrisis extreem uitsprongen en na enkele jaren misschien afgevlakt werden.

Positieve voorbeelden in de media brengen, is zeker een goede suggestie. *Sander Vanmaercke* denkt dat men een mix van problemen en positieve voorbeelden moet maken. Deze suggestie neemt hij zeker mee.

De VVS heeft geen problemen met nieuwe initiatieven, zoals dat van minister Ben Weyts over de verbindingsofficier in zes studentensteden. Maar de hoeveelheid nieuwe initiatieven is voor studenten niet te onderschatten. Het is niet gemakkelijk voor een student om te weten waar hij precies terecht kan, laat staan dat het gemakkelijker wordt wanneer er heel veel nieuwe initiatieven bijkomen. Studenten kunnen terecht bij heel wat bestaande platformen en organisaties. Zes nieuwe verbindingsofficieren in centrumsteden kunnen misschien wel helpen, maar hoe gaat men die dan bekendmaken? Dat project verloopt via het SIHO, maar *Sander Vanmaercke* vermoedt dat nog niet 1 percent van de studenten ooit van het SIHO

heeft gehoord. Misschien moet men de komende weken en maanden de bestaande initiatieven beter bekendmaken in plaats van extra nieuwe initiatieven te ontwikkelen.

Bij enkele instellingen zijn er heel inspirerende voorbeelden van de buddywerking. Sommige instellingen hadden dat al voor de coronacrisis en andere hebben dat tijdens de coronacrisis in het leven geroepen. Dat is heel cruciaal en vrij gemakkelijk te implementeren in elke instelling voor hoger onderwijs. Het is nuttig om er blijvend op in te zetten en eventueel in een Vlaanderenbreed kader te werken. De buddywerking hoeft niet op Vlaams niveau georganiseerd te worden, het is goed dat dat bij de instellingen zit, maar trainingen bijvoorbeeld kunnen wel op Vlaams niveau gebeuren. Een centraal aanspreekpunt dat kan doorverwijzen naar de instellingen is ook een optie. Een Vlaanderenbreed kader kan de instellingen ook aanmoedigen om die buddywerking te implementeren in de hogescholen en universiteiten. Dat is cruciaal om mee te nemen. Het is een van de meest bekende best practices. De eerstejaars zijn zeker de primaire doelgroep maar het kan zeer breed gaan.

Wat betreft de bekendheid van bestaande initiatieven merkt Sander Vanmaercke op dat het cijfer van een op drie gaat over de bekendheid van de initiatieven in de eigen instelling, dus niet over zaken als WAT WAT of Awel. Over die laatste initiatieven heeft men geen cijfers, maar men mag er wel van uitgaan dat ook zij meer bekendheid zouden mogen hebben.

Hoe moet men die bekendheid groter maken? Studenten kunnen inderdaad terecht bij studentenvoorzieningen, maar men mag de bekendheid van de stuvo's niet overschatten. Zeker bij grote instellingen of universiteiten zijn heel veel studenten niet op de hoogte van de dagelijkse werking van studentenvoorzieningen. Men mag niet overschatten in hoeverre studenten daar zomaar kunnen aankloppen. Veel communicatie gebeurt via mail. Men wil studenten niet nog meer belasten met mails. Het is misschien jammer maar men moet er realistisch in zijn dat niet elke student zijn mails leest. Heel veel studenten zien die mails gewoon passeren en klikken ze weg. Dat is uiteraard een probleem. Om dat op te lossen, moet men naar een geïntegreerd model van communicatie gaan waarbij er op zoveel mogelijk zaken wordt ingezet. Men mag niet denken dat wanneer er één mail is verstuurd, elke student weet waar hij terecht kan. Alle mogelijke vormen van communicatie zijn belangrijk om bij de studenten te geraken. Er zijn kwetsbare groepen die niet bezig zijn met die mails en ook niet via sociale media bereikt kunnen worden. Bij bepaalde middenveldorganisaties zijn er heel wat mooie initiatieven gericht op kwetsbare groepen. De VVS beveelt aan om die te durven inschakelen bij overheidscommunicatie en instellingscommunicatie, net om bepaalde doelgroepen van studenten te bereiken.

In verband met de financiële ondersteuning meent Sander Vanmaercke dat men het pad verder moet verkennen van wat men kan doen via de stuvo's en de OCMW's. Voor een student is het belangrijk dat het duidelijk is waar hij terecht kan. Dat kan via een overheidsplatform, via de stuvo's of de OCMW's. Het moet duidelijk zijn dat er een aanspreekpunt is in samenwerking met zoveel mogelijk partners. Het mag ook niet verwarrend zijn, bijvoorbeeld dat men voor een bepaald deel bij de stuvo's moet zijn en voor een ander deel bij de OCMW's.

Sander Vanmaercke sluit af met de vraag wat de VVS anders zou doen. Elke organisatie maakt fouten; de VVS bestaat uit studenten die dat er vrijwillig bijnemen. Het is ook geen gigantische organisatie. Men kan niet alle 250.000 studenten van het hoger onderwijs bereiken. Daarom werkt men met een getrapte structuur waarbij studenten voornamelijk terechtkunnen bij hun opleidingsgebonden studentenvertegenwoordigers, die de informatie ook meegeven aan de instellingsgebonden studentenvertegenwoordigers en die zo bij de VVS terechtkomt. Inzake

beleidswerk is men redelijk goed bezig. Communicatie is een van de zwakkere punten waarop men de komende maanden en jaren wil blijven inzetten.

De *voorzitter* dankt de sprekers voor hun toelichting en uit zijn respect voor de inzet die zij als vrijwilligers tonen.

Björn RZOSKA,
voorzitter

Koen DANIELS
Loes VANDROMME
Hannelore GOEMAN,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

ACOD	Algemene Centrale der Openbare Diensten
BPT	bijzondere pedagogische taken
CBE	centrum voor basiseducatie
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
COC	Christelijke Onderwijscentrale
COV	Christelijk Onderwijzersverbond
COVID-19	'CO' staat voor de virusgroep corona waartoe de ziekte behoort; 'VI' verwijst naar virus; 'D' staat voor 'disease'; en 19 duidt op het jaartal waarin het nieuwe virus uitbrak: 2019
CVO	centrum voor volwassenenonderwijs
dko	deeltijds kunstonderwijs
GDPR	General Data Protection Regulation (= algemene verordening gegevensbescherming, AVG)
GO!	onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (historische naam = Gemeenschapsonderwijs)
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
M-decreet	decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OKAN	onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers / onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers
SES	socio-economische status
SIHO	Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs
stuvo	studentenvoorzieningen
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
VSOA	Vrij Syndicaat van het Openbaar Ambt
vte	voltijdsequivalent / voltijdequivalent
VVS	Vlaamse Vereniging van Studenten
WVG	Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (beleidsdomein van de Vlaamse overheid)